

VAK 95 No. 149.

DE NEGENTIEN BLOEDGETUIGEN

TE

BRIEFLE,

GENAAMD

DE MARTELAARS VAN GORCUM,

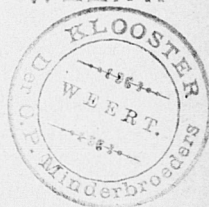
GESCHETST IN

hun leven, dood en verheerlijking.

DOOR

J. WATERREUS.

Bibliotheek
MINDERBROEDERS
WEERT.

1872
ROERMOND,
J. J. ROMEN.

ROTTERDAM,
G. W. VAN BELLE.

RIJKSUNIVERSITEIT TE UTRECHT

2071 7066

APPROBATIO.

Libellum cui titulus est De Negentien Bloedgetuigen
te Brielle, genaamd DE MARTELAARS VAN GORCUM
typis excudere licet.

P. J. H. RUSSEL,

Jur. Can. Prof., ad hoc delegatus.

Ruræmundæ, in festo S.S Cordis Jesu 1872.

VOORREDE.

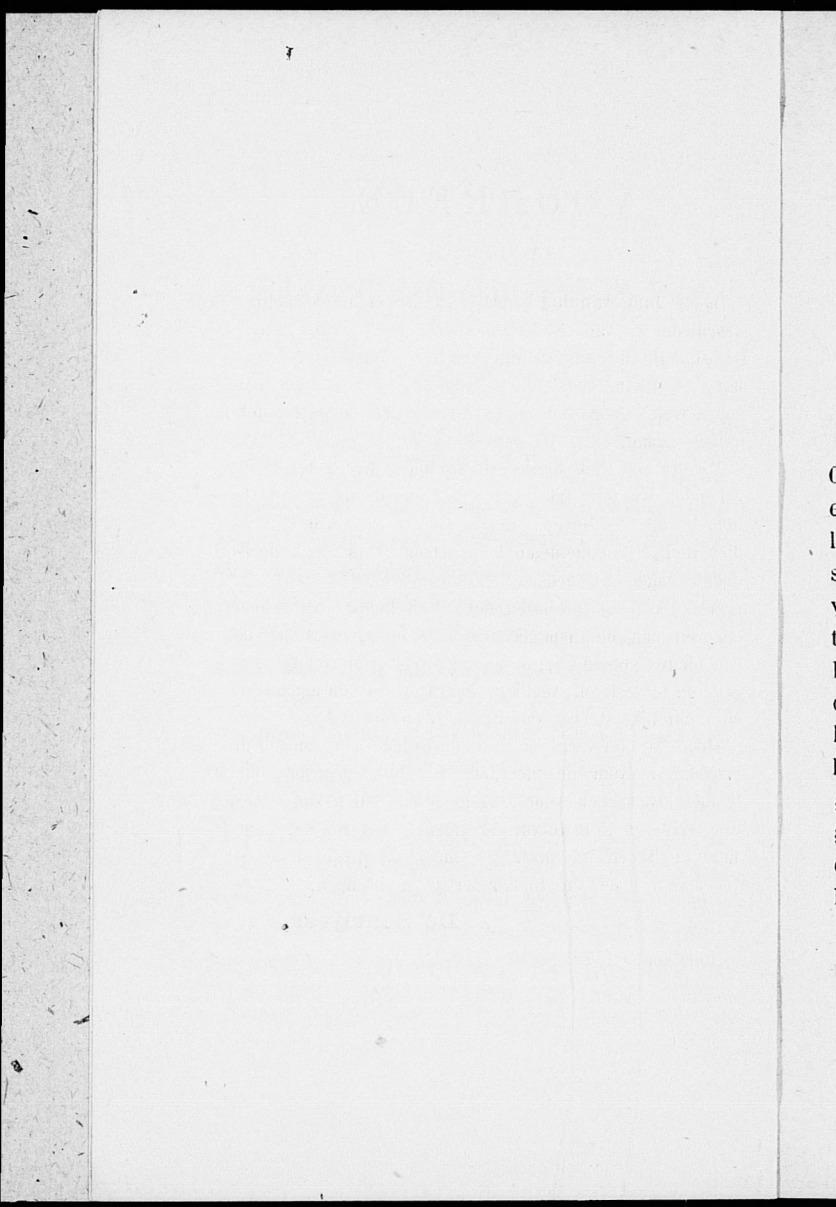
De 9 Julij van het jaar 1572 is in de kerkelijke Geschiedenis van Nederland een merkwaardige dag : De stad Brielle was getuige van een baldadigen moord aan negentien geestelijken gepleegd , het Zaligenkoor zag zoovele door het bloed Geheiligden jubelend den Hemel ingaan.

Weldra zal het derde eeuwgetijde dier gebeurtenis gehouden worden. Dit heeft ons genoopt de pen op te nemen om het leven , den dood en de verheerlijking dier Heilige Bloedgetuigen te schetsen. 't Is reeds meermalen vóór ons gedaan en meer volledig dan hier geschied is , wij bekennen het ; toch hebben wij gehoor gegeven aan de inspraak van het hart , overtuigd dat een nieuwe poging om de aandacht op de Martelaren van Goreum te vestigen , veel kan bijdragen tot een algemeene en stichtelijke viering van het feest op den 9 Julij.

Moge die verwachting zich bevestigen , en mogen de Martelaren , voor de meerdere eer hun gegeven , des te bereidvaardiger voorsprekers zijn bij den Vader van alle licht- en Hem te vuriger smeeken het rijk der waarheid in Nederland meer en meer uit te breiden en tot ouden bloei en luister terug te brengen.

De Schrijver.

ROERMOND, 1872.

HET LEVEN DER MARTELAREN.

EEN WOORD VOOR AF.

In het begin der zestiende eeuw vielen Luther, Calvijn en anderen van de Katholieke Kerk af, en predikten een leer, die al spoedig in Duitschland door velen omhelsd werd. Te dier tijde stonden de verschillende gewesten van ons vaderland onder het beheer van een vorst, die tevens koning van Spanje en keizer van Duitschland was. Hij verklaarde zich met ernst tegen de verbreiding van de nieuwe godsdienstleer en bestreed die met kracht van wapenen in Duitschland, waar de nieuwgezinden, tot een groot getal aangewassen, tegen hem in verzet waren gekomen. De keizer was niet altijd gelukkig in den strijd; hij trad in onderhandeling en liet in Duitschland aan de nieuwe leer den vrijen loop.

In de Nederlandsche gewesten, waar de keizer bemind en te gelijk gevreesd was, kreeg de nieuwe leer ook wel aanhangers, maar deze

werden, volgens de landswetten, veroordeeld en gestraft, en niemand waagde zich daar tegen te doen hooren. De keizer deed in 1555 afstand van zijne waardigheden: zijn zoon Filips volgde hem op als koning van Spanje en heer van de Nederlandsche gewesten.

Filips was een man van goeden wil, maar van weinig doorzigt. Hij vertrok naar Spanje en vertrouwde het bestuur dezer landen aan een zwakke vrouw. Willem, Prins van Oranje, die bij den keizer in groot aanzien had gestaan, achtte zich door Filips niet naar waarde geschat: hij had zich de landvoogdij toegedacht, was te leur gesteld in zijne verwachting en wist nu een schaar van edelen aan zich te verbinden, die de plakaten tegen de nieuwe leer tot voorwendsel namen om ontevredenheid bij het volk te verwekken.

Filips bleef in Spanje en verzuimde bij tijds krachtige maatregelen te nemen, waardoor voor goed een einde aan de woelingen zou gemaakt zijn. De edelen gingen onverhinderd voort: zij namen de predikers der nieuwe leer, die in hartstogtelijke taal tegen paus, bisschoppen, en kloosterlingen uitvoeren, in bescherming, en ruiden het gemeen op, dat, in baldadigen overmoed, naar de kerken trok, de beelden

omver haalde , de schilderijen verbrijzelde , de altaren vernielde, de tabernakels opende en het heiligste met voeten trad.

Filips was verbolgen : hij zond een Spaansch veldheer , den hertog van Alva , naar deze landen en beval eene strenge tuchtiging. Alva gehoorzaamde : hij liet onderzoek doen èn naar de beeldstormers , èn naar die tot de verwoesting hadden opgezet of haar in de hand hadden gewerkt, èn naar allen , die op eenigerlei wijze konden gerekend worden schuld te hebben aan de betreurenswaardige gebeurtenissen. Meer en minder schuldigen werden voor het geregt gedaagd. Het verhoor was kort ; en een beslissend vonnis volgde : in den regel de straffe des doods. Honderden, misschien duizenden verloren het leven op het schavot , en onder deze twee mannen, die bij het volk in hooge achting stonden, de graven van Egmont en Hoorne.

Alva's komst had de meest schuldigen het land doen ruimen. Sommigen hunner waren naar Duitschland geweken , vormden krijgsbenden en deden invallen, om , naar het voorbeeld der Duitschers, door wapengeweld vrijheden af te dwingen. Anderen hadden zich

scheep begeven en zwierven op zee rond. Zij verwierven zich al spoedig een droevige vermaardheid, en zijn bekend onder den naam *Watergeuzen*. Geen Spaansch vaartuig viel hun in handen of de schepelingen werden, na wreede mishandeling, onmeedoogend over boord gesmeten; geen kust deden zij aan of de sporen van hun gewelddadig bezoek bleven achter; geen schip vertocnde zich aan hun vorschenden blik of er werd jacht op gemaakt. Die woeste zeeschuimers, meestendeels ontsnapte beeldstormers, spaarden geen landgenoot aan hun woede, dan die met hen haat zwoer tegen Alva, haat tegen de Spanjaarden, haat tegen de Roomsche godsdienst, haat tegen den paus, de priesters en de monniken. *Liever Turksch dan Paapsch* was hun geliefkoosde leus; *Den dood aan de papen!* was de kreet waaronder zij de vaderlandsche kust naderden, kerken en kloosters bestormden, plunderden en vernielden, zelfs geheele dorpen op brandschatting stelden.

Van der Marcken, graaf van Lumey was het waardige hoofd van die woeste zeeschuimers.

Even in den namiddag van den eersten April 1572 kwam de vloot van de Watergeuzen voor

den Briel. Alva had de bezetting uit de meeste Hollandsche steden weggenomen. Die omstandigheid kwam den Watergeuzen uitmuntend te stade : zij eischten de stad op, in naam van den prins van Oranje , op wiens gezag zij hunne strooptogten deden, en maakten zich te gelijker tijd gereed haar te bestormen. De overheid besloot niet spoedig genoeg ; de Watergeuzen stonden reeds voor twee poorten , zij beukten de eene open , staken den brand in de andere , en zegevierend drong het woeste zeevolk de vesting binnen.

Wij onthouden ons de bloedtooneelen te schetsen, die toen volgden : nog dikwijls zullen wij gruwen van de wreede mishandelingen aan onnoozele kloosterlingen en eerbiedwaardige priesters gepleegd. Zeggen wij alleen , dat aan dezen slechts keuze gelaten werd tusschen den dood en den overgang in de dienst der Geuzen (1) als kruistogtpredikers tegen den paus en de getrouwe leden der Kerk. Gelukkig, dat

(1) *Geuzen* noemden zich de hartstogtelijke partij-gangers van den prins van Oranje bij voorkeur ; later is die benaming als een scheldwoord aangemerkt. Wij bedienen ons van dit woord hier en verder bloot om aan te wijzen, wie door ons worden bedoeld.

velen door een overhaaste vlugt het gevaar ontsnapten.

Het bericht der inneming van den Briel verbreidde zich spoedig. Vlissingen, Vere, Enkhuizen verklaarden zich voor den prins; verschillende andere steden volgden, hetzij uit eigen beweging, hetzij door verrassing van vrijscharen en schepen, die Lumey naar alle kanten uitzond.

Den 25 Junij vertoonden zich voor Gorcum dertien vaartuigen. Zij kwamen van Dordrecht, dat eenige dagen vroeger opgeëischt en aan den prins overgegaan was. Schier geheel Gorcum sloeg de schrik om het hart. Wat zou men doen? De stad verdedigen? Maar de Geuzen naderden reeds meer en meer, en de tegenstand zou hunne woede nog vreeslijker doen zijn. De stad overgeven? Maar dan liep het leven van zooveel onschuldigen gevaar, de kloosters zouden omvergehaald worden, het zou gedaan zijn met de vrije uitoefening der godsdienst. De dag ging voorbij met beraadslaging, zonder dat het tot een besluit kwam. Den volgenden dag werden de beraadslagingen voortgezet. Tegen den middag eischten de Geuzen beslissing. Inmiddels

hadden eenige Gorcummers, die de oude godsdienst vijandig waren, zich een beteekenenden aanhang bij het gemeen weten te verwerven : zij eischten overgave der stad ! — En in den namiddag van den 26 Junij trok Marinus Brant, bevelhebber der vloot, aan het hoofd zijner bende zegevierend Gorcum binnen, juichend begroet door velen, die een dag vroeger de verschijning van de vloot der Watergeuzen met groote vrees vernamen.

Weinige oogenblikken daarna riep de stadsklok de burgers op de markt te zamen. Daar stond Brant, te midden van zijn matrozen en soldaten, en hij sprak tot de vergaderden :

»Burgers, zweert trouw aan den koning en aan zijn stadhouder over de Nederlandsche gewesten, den prins van Oranje; maar verzet u tegen den dwingeland Alva, en allen, die het met hem houden; zweert trouw aan het H. Evangelie, en dat diens vijanden uwe vijanden zijn. Den hoed omhoog, dus eindigde hij, die dezen eed zweren!»

En op hetzelfde oogenblik zwaaiden de hoeden in de lucht. »Leven de Geuzen!» riep Brant luidkeels. En door duizend monden werd de kreet herhaald: »Leven de Geuzen!»

De plotselinge overgave der stad, na de weifelende houding van de stedelijke overheid, had voor de ijverige Katholieken en de Geestelijkheid van Gorcum de bedenkelijkste gevolgen.

Ware zulke loop verwacht, de priesters zouden zich gerechtigd geacht hebben de wijk te nemen, ze zouden zich niet noodeloos aan gevaar hebben blootgesteld: nu de overgave als bij verrassing plaats vond, waren er kloosterlingen, die de stad wilden verlaten, maar de poort was gesloten en zij mogt hun niet geopend worden; zij gingen in allerijl naar de sterkte — waar de geestelijken en eenige der ijverigste Katholieken veiligheid gezocht hadden — naar het kasteel der stad.

Gorcum is in de magt der Geuzen, maar een rijke buit is hun ontsnapt: kelken en altaarsieraden zijn geborgen, de Papen (1) zijn het ontkomen. Een groote teleurstelling! Geen moed verloren: het kasteel aangevallen, het zal onder de woede van den aanval ligtelijk bezwijken.

Aldra vangt de belegering aan. De sterkte wordt opgeëischt. Men dreigt met een bestorming.

(1) *Papen* is hier een schimpnaam, waarmede toenmaals de priesters, in later tijd alle katholieken aangeduid werden.

De bezetting van het kasteel is naauwelijks twintig geofende soldaten sterk. De aanval geschiedt: in weinige uren zijn de belegeraars reeds binnen den ringmuur, en de ingeslotenen moeten zich achter naauwere verschansingen terug trekken. De bevelhebber van het kasteel, Caspar Turck, blijft vol moed; niet zoo de soldaten, die de verdere verdediging weigeren, van welke zelfs eenigen tot den vijand overliepen; niet zoo de zwakke vrouwen, die zich op het kasteel bevonden: zij schreiden en jammerden overluid en smeekten den bevelhebber met de belegeraars in onderhandeling te treden. Een oogenblik houdt het schieten op: de Geuzen eischen onvoorwaardelijke overgave. »Dat nooit!» is het korte bescheid van Turck; en onmiddellijk laat hij op den vijand losbranden, met het stellige voornemen zich tot het laatste te verdedigen. De belegeraars komen terug van hun eisch; zij doen een ander voorstel: »De goederen, die zich in het kasteel bevinden, komen in het bezit van de overwinnaars; het leven van allen die op het kasteel zijn, zoowel van de geestelijken als van de burgers, niemand uitgezonderd, blijft ongeschonden behouden; zij mogen vrij uit het kasteel vertrekken.» Op die voorwaarde ging den 27 Junij, een weinig na

ouders gaven hem een uitmuntende opvoeding, lieten hem als knaap het collegie bezoeken, bestelden hem vervolgens in het collegie *Den Valk* te Leuven en daarna in dezelfde stad op het collegie Adrianus VI. Leonardus was een vlijtig student, hij had een gelukkigen aanleg en voortreffelijke vermogens. Hij studeerde met het doel zich voor het priesterschap te bekwamen: dat doel bereikte hij op gunstige wijze. Gedurende de eerste jaren van zijn priesterschap bleef hij als prior aan de Leuvensche hoogeschool in betrekking, en hij had wel gewenscht daar zijn geheele leven door te brengen, maar de Voorzienigheid beschikte het anders.

De parochie van Gorcum deed aanvraag om een pastoor en wenschte iemand, die aan de hoogeschool van Leuven had gestudeerd, om des te zekerder een bekwaam en godvruchtig herder te hebben. Een treurige ondervinding deed hen met voorzigtigheid handelen. Onze Leonardus van Vecchel werd aangewezen als de meest geschikte voor de betrekking te Gorcum. Hij schrikte terug over de zwaarwigtige taak, zeker in die rampspoedige tijd een last, die drukkend op de schouderen woog; maar zijne bezwaren werden opgelost en hij stemde toe.

Kort daarna zien wij hem reeds op weg om in bediening te treden. Hij ging met een bedrukt gemoed en sprak meermalen tot zich zelve: Waarom heb ik mij toch laten overhalen? Welke verantwoording heb ik mij op den hals laten werpen!

Hij kwam in zijne parochie en vond er veel te regelen. De handelingen van den nieuwen pastoor droegen het kenmerk van gematigdheid en daardoor had Leonardus van Vecchel al spoedig veler hart voor zich gewonnen. Hij was nederig en minzaam, wist met rijk en arm om te gaan; hij stichtte door zijn woord en voorbeeld. De Gorcummers hadden reden met hem ingenomen te zijn: zij prezen luid zijn deugden en gingen trotsch op zijn welsprekendheid.

Gorcum telde op dit tijdstip een niet gering aantal geheime aanhangers van de nieuwe leer. De nieuwe herder bevljigtte zich te herstellen, wat verzuimd of bedorven was door een voorganger; hij onderwees de geloovigen aangaande de punten der godsdienst met volhardenden ijver; hij sprak tot hen met overtuiging en ernst, met liefde en innigheid, en behoedde alzoo de getrouwen, versterkte alzoo de zwakken, bragt vele der dwalenden terug op den goeden weg en tot vervulling der kerkelijke pligten.

't Is waar, hij stelde geen moeilijke voorwaarden voor de bekeering, hij eischte, wat voor het minst noodig was en daaraan hield hij streng vast, ook al gold het een ongelukkige, die op het punt stond de eeuwigheid in te gaan. Met de waakzaamheid van een minnend vader hield hij het oog op al de hem toevertrouwd. En gelijk hij allen in bescherming nam tegen van elders komende nieuwigheidspredikers, die door zijne bewerking terstond buiten de stad werden gevoerd, zoo trad hij voor veroordeelde kettters bij het geregt als bemiddelaar en voorspreker op, in de hoop den ongelukkigen het leven des ligchaams en der ziel beiden te behouden.

Behalve de eeuwige, behartigde hij ook de tijdelijke belangen zijner schapen; vooral trok hij zich de armen aan. Hij leefde voor zich zelve eenvoudig om meer te kunnen wegschenken. Te allen tijde was zijn huis het toevlugtoord van die in nood verkeerden; hij bespaarde in den zomer om in den winter geregelde uitdeeling te kunnen doen aan de behoeftigen. De gegoeden, door dit voorbeeld opgewekt, werden eveneens milde gevers, hetzij aan de armen zelve, hetzij door bemiddeling van hun

voorganger , in wiens hand de aalmoezen zich schenen te vermenigvuldigen. Zelfs de stedelijke regering waardeerde die weldadigheid en zij verhoogde de jaarwedde van den pastoor met honderd dukaten , in de meening , dat hij dan voor zich zelve meer zou genieten.

Ondanks zijn arbeid en waakzaamheid als herder, zijn bezorgdheid en hulpbetooning als vader slaagde hij niet zich alle dwalenden tot vriend te maken.

Dat zij hem voor zijn bemiddelende tusschenkomst geen dank betuigden, hij rekende het niet; dat zij van tijd tot tijd moedwil aan zijn woning pleegden, hij ergerde er zich niet aan, maar dat sommigen zijn goede meening, zijn deugd, in verdenking trachtten te brengen, dat viel hem hard ; hij getrooste het zich evenwel, en het spoorde hem aan met des te meer ijver de dwaling te bestrijden en te arbeiden aan de bekeering van de verdooften.

Die verblinden, zij duidden het den priester Gods ten kwade.

Eenmaal op het punt naar den predikstoel te gaan , werd hem gezegd, dat er in de Kerk van die dwalenden waren, met wapenen onder hun kleed. Hij aarzelt geen oogenblik, betreedt

den kansel, maar met het oog ten Hemel gerigt, biddende, dat hij de moedige verkondiger mogt zijn van Gods Heilig Woord.

Dit voorval maakte hem ondertusschen bezorgd. Daarenboven : Het welslagen der Watergeuzen in het verrassen van den Briel , de omwenteling in verschillende steden van Holland en Zeeland, het innemen van Dordrecht, op zoo korten afstand van Gorcum gelegen, had de nieuwgezinden allengs meer stout gemaakt. De vervolging, mishandeling en moord aan de priesters gepleegd, was in Gorcum niet onbekend gebleven en de vrienden van de priesterhaters zouden hier tot dezelfde bedrijven in staat zijn. Hij liet zich daarover aan vertrouwden wel eens uit. »Voor u geen vrees, Heer Pastoor, voor u geen vrees — wij zullen u beschermen”, zoo luidde het uit ieders mond; »en wat vermag het klein getal, dat den Geuzen genegen is, tegen ons allen !” — »Niet om mijnentwille,” sprak hij dan , »heb ik vrees ; gaarne zou ik, door mijn leven te geven, tot offer willen strekken — maar zooveel andere onschuldigen zullen vervolgd, gekweld, misschien wel gedood worden !”

»Geen nood ! geen nood !” klonk het dan , vertrouwd op ons , wij zullen op onze hoede

zijn ; niemand der geestelijken zal leed geschieden !”

De eerbiedwaardige man was niet gerust, en hij zag ook aldra, dat die kloeke verdedigers allen zwakke Petrussen waren, die zich in de ure des gevaars de belofte van trouw niet herinneren.

Wat gebeurde ?

Een gerucht loopt door de stad, dat de Geuzen van Dordrecht een aanval op Goreum in den zin hebben. De pastoor spoort tot waakzaamheid aan en vermaant, zoo de aanval werkelijk mogt plaats hebben, tot moedige verdediging als een heilige plicht. De schepen begonnen zich reeds op de rivier te vertoonen. Hij vernieuwde zijn aansporing, wees op de kwade gevolgen eener verrassing ; — maar van de overheden vond hij de meesten besluiteloos , sommigen ongezind de stad te verdedigen, enkelen zelfs verheugd, omdat, gelijk ze zeiden, de tijd van verlossing en vrijheid nabij was. Weinigen, die moed toonden. En zou er op die weinigen nog met zekerheid te rekenen zijn ?

»We hebben reeds doen weten , dat de stad den Geuzen zonder aanval in handen kwam ; de pastoor van Gorkum was onder de geeste-

lijken, die op het kasteel veiligheid hadden gezocht. De alom geprezen en hooggeachte pastoor behoorde tot het getal dergenen, die na de overgave van het kasteel, met schending van het verdrag, trouweloos gevangen werden gehouden. Groote verslagenheid heerschte nu in Gorcum: Zulke treurige loop was niet verwacht. Den beminden herder hadden schier alle Gorcummers de vrijheid gegund. Wat zouden zij hem gaarne verlossen, maar aan het bezigen van geweld viel niet te denken; te zijnen gunste bij de overwinnaars te spreken zou niet helpen, het zou misschien wel als verraad worden aangemerkt. Het bleef bij treuren en weklagen en een lijdelijk afwachten van hetgeen verder gebeuren zou.

In het kasteel heerschte nog meer verslagenheid. De braven, die zich met hun geestelijken leidsman en zooveel andere priesters gevangen zagen, zuchtten, behalve over zijn lot, over eigen ongeluk.

Te vergeefs drongen zij bij den bevelhebber op in vrijheidsstelling aan. Het eenige, dat hij toestond, was, dat hun een behoorlijke verblijfplaats werd aangewezen. Daar mogten de geestelijken niet volgen.

Niet zoodra zagen de woedende soldaten zich met dezen alleen of ze vielen op hen aan, met scheld- en vloekwoorden en eischten geld en verborgen schatten. De onderscheiding waarmede een der priesters, wij bedoelen hem, wiens leven we schetsen, door de andere gevangenen was bejegend en de achting, die zijne medepriesters hem betoonden, vrijwaarden hem niet voor de woestheid der zoogenaamde gevangenen-bewaarders: zij doorzochten hem de zakken, scheurden hem de kleederen, sleurden hem met zich voort, sloegen hem in het aangezicht, bedreigden hem met den dood.

Wie van de geestelijken zuchten mogt — en zich kleinmoedig toonen bij die mishandeling, waarin allen beurtelings deelden, de pastoor van Gorcum toonde zich kalm en gelaten, zelfs moedig en opgewekt. Onbevreesd voor meerdere mishandeling, sprak hij de klagenden troostend toe. »Hier gij», schreeuwde toen dreigend een der soldaten, »wij zullen u die stoutheid eens betaald zetten. Gij vreest niet voor uwe papisterij te sterven, durf het nog eens zeggen!» Tegelijk zette hij zijn slagtoffer een geladen pistool op de borst. Onvervaard en met luide stem, sprak de geloofsheld: »Gaarne sterf ik voor het geloof, gaarne sterf ik voor het geloof

aan de tegenwoordigheid van Jesus Christus , in het Heilig Sacrament des Altaars". Onderwijl ontbloot hij de borst — trotseert de bedreiging , »Heer , in uwe handen beveel ik mijnen geest !" is zijne bede — misschien de laatste ! — Maar neen — die martelaarsmoed ontwapent den deugniet — en druipstaartend wijkt hij ter zijde af.

Den 30 Junij had op de markt van Gorcum een treurig schouwspel plaats. Twee eerzame burgers der stad, Theodorus Bommer en Arnoldus de Koning, werden naar het schavot geleid om aan de galg het leven te verliezen. Bommer had de Geuzen van kerkroof beschuldigd, Koning had in de omstreken soldaten aangeworven tegen de overweldigers. Zij gingen dáár, niet met een bedrukt gelaat, niet met neergeslagen blik, want ze waren bemoedigd en opgewekt door de toespraak van den Gods gezant, van wiens lippen zij zoo menig stichtend woord hadden afgeluisterd, uit wiens hand zij zoo dikwijls het Brood des Levens ontvangen hadden. Hij was uit de gevangenis opgeroepen om de veroordeelden in de laatste uur bij te staan. Een reddende engel had hun de goede herder willen zijn, gelijk hij zoo vaak voor de afvaligen geweest was, maar het was hem niet

vergund ; een engel van troost was hij hun ten minste en een voorspreker bij God , als zij het noodig mogten hebben. Het vonnis werd voltrokken : Bommer en Koning stierven als oprecht geloovigen en als slagtoffer van hun trouw aan den wettigen landsheer.

Brant had bij die gelegenheid de talrijke be-
tuigingen van eerbied , van liefde , van hoog-
achting gezien , waarvan de priester , die de
veroordeelden ter dood had geleid, het voor-
werp was , en deinsde terug voor het bevel
hem weder naar de gevangenis te laten voeren. —
De ijverige soldaten grepen hem wel aan , —
maar de burgers deden zich ditmaal gelden.
De pastoor moet naar het stadhuis volgen. Daar
wordt over zijn lot beraadslaagd en besloten
hem vrij te laten op voorwaarde , dat hij zich
zonder verlof niet buiten de stad zou begeven,
dat hij geen Mis zou lezen en — dit was een
uitdrukkelijk gebod — dat hij zich bij zijne
preken in acht zou nemen. »Ik zal mij in acht
nemen , dat beloof ik” zei de vrijgesprokene
— en hij vertrok.

Op den feestdag, bekend onder den naam
Maria Visitatie , den 2 Julij 1572, was de

parochiekerk van Gorcum met een bonte menigte gevuld : geloovigen , halfgeloovigen, ongeloo-
vigen waren er in groot getal heen gesnel.
Met oplettendheid werd ieder woord opge-
vangen , dat den mond des predikers ontvloede :
de lof van Gods Moeder werd met welspre-
kendheid verkondigd ; hare reinheid , hare
verhevenheid , haar vermogen werd op schit-
terende wijze verdedigd tegen de valsche aan-
tijingen van verschillende sekten , die allen
in de godsvrucht van de ware kinderen der
Kerk met nadruk werden aanbevolen.

Tot dezen sprak de pastoor op het einde der
predikatie — de laatste die hij mogt houden :
»Volhardt, brave Christenen, volhardt, bid ik u,
en blijft u standvastig houden aan de leer der
Katholieke Kerk!»

Zij, die zich niet tot die »brave Christenen»
gerekend achtten, hadden bij de preek van spijt
geknarstand, maar de voldoening, die op veler
gelaat uitblonk, hield hunne woede in toom.
In stilte zwoeren ze den Maria-vereerder wraak
en dood, zoodra het oogenblik daartoe gunstig
mogt zijn.

Die gunstige gelegenheid was nog dien zelf-
den dag gevonden.

De feestredenaar op den dag, dat de Kerk het bezoek viert, door Maria bij hare nicht Elizabeth afgelegd, ontving dien dag eveneens een bezoek, maar geen bezoek met zegengroete. Zijn zuster was van 's Hertogenbosch aangekomen met het bericht dat hun oude moeder, vermeenende dat zij niet lang meer zou leven, vurig naar haar zoon verlangde en wenschte dat hij haar den priesterzegen geven en de oogen sluiten zou. »Wij beleven ongelukkige tijden, zuster,» sprak de pastoor, »het is mij verboden de stad te verlaten; hoe gaarne ik met u zou willen gaan en onze dierbare oude vrouw een laatst vaarwel zou willen toeroepen, de omstandigheden gedoogen het niet.»

Wij zullen het gesprek niet voorzetten en merken alleen op, dat het van een man van hart en karakter groote zelfverloochening vorderde verlot te gaan vragen om de stad te verlaten aan de laffe overheid, die den vijand niet onder de oogen had durven zien, of ook het te vragen aan den meenedigen overweldiger van het kasteel. Kinderliefde bragt hem echter tot die zelfverloochening: aan Brant werd het verlot gevraagd. — Hij gaf het in een on-derteekend geschrift.

Nog denzelfden namiddag vertrok Pastoor van

Vecchel met zijne zuster. Zonder hinder verlieten zij de stad en gingen scheep naar Woudrichem, aan den overkant der Merwe gelegen. Toen het vaartuig van wal was afgestoken, snelden eenige lediggangers, die de inscheeping gezien hadden, stadwaarts en verbreidden de tijding, dat de pastoor ontvlugt was. Dat valsche gerucht werd van mond tot mond herhaald en bragt in een oogenblik de geheele stad in opschudding en de raadsleden bijeen.

»Hij heeft zijn woord geschonden, we moeten hem terughalen!» riepen de dapperen nu het een weerloozen priester gold. Een hunner ijde naar de haven en loofde prijzen uit aan de kloeke matrozen, die den »trouwelooze» zouden terug voeren. Kort daarop kon hij berigten, dat zes booten ieder met vier sterke roeijers en gewapende manschappen uitgezonden waren om den »schuldige» op te sporen en gevangen te nemen. Rustig zat de pastoor met zijne zuster te Woudrichem, in afwachting van een rijtuig om daarmede de reis voort te zetten. Wakend droomde hij aagename droomen: nu van gelukkige ontkoming aan een dreigend doodsgevaar, dan van de vreugde zijner oude moeder, als de priester-zegen van een zoon haar hoop zou geven op een vernieuwd leven of

op meer zegepralenden strijd in de ure des doods. Uit die zoete mijmering werd hij gewekt door een woest gedruisch, dat zich reeds van verre liet hooren. Matrozen en soldaten naderen. Zij zoeken den ontvlugten Paap, en weten alras waar hem te vinden.

Het huis wordt van alle zijden omringd. De hoofdman stuift met zijn soldaten binnen, spreekt den priester met beleedigende woorden aan en geeft aan zijn handlangers bevel hem aan te grijpen. »Bedaard mannen!» sprak de pastoor; ik ben niet gevlugt: »zie hier den verlof-brief mij door uw bevelhebber zelf afgegeven.» Hij haalt het papier te voorschijn — leest het geschrevene — toont de handteekening — maar een der snoodaars rukt hem het papier uit de hand en steekt het bij zich. Te vergeefs eischt de pastoor het terug — zijn verzoek wordt met smaad en spot beantwoord; — hij moet met de krijgsbende meê, die reeds bij voorraad jubelen over den triumftogt binnen Gorcum te houden.

Daar verbeidden de priesterhaters met ongeduld den uitslag hunner vervolging. Met starren blik zien zij langs de rivier..... de uitgezonden booten komen in het gezigt — zij naderen — de gelukkige vangst is bekend vóór de

vaartuigen de wal bereikt hebben ; — een jubelkreet gaat op : het *Leven, de Geuzen!* klonk overluid.

»Verrader, uw toeleg is verijdeld !” met die vriendelijke groete heette een der braven den priester welkom ; een ander schreeuwde : »Gij hebt ons aan de Spanjaarden willen overleveren, maar 't is u mislukt !” Zulke uitingen van een kwaad geweten , -dat bevreesd maakt en argwaan verwekt, lieten zich meer hooren. De waardige man hoorde ze kalm aan en sprak daarna : »Burgers ! ik ben onschuldig, het zal u blijken, als !... »Zwijg , landverrader ! gilden verscheidene stemmen !” »Aan de galg met den verrader !” riepen andere.

De soldaten kregen bevel den gevangene naar het kasteel te voeren. Den geheelen weg langs duurde de belediging voort. Het bleef niet bij scheldnamen : dreigende vuisten kwamen te voorschijn. Het bleef niet bij bedreiging : slagen , felle slagen , kwetsende stooten werden toegebracht aan den man , wiens leven , wiens streven steeds geweest was naar ziel en naar ligchaam gelukkig te maken de rampzaligen, die hem zoo smadelijk behandelden.

Hij leed en verdroeg zonder zich te verontwaardigen, en in de hoop straks die beledigers

te kunnen beschamen door zijn onschuld. Gelukkig, dat het kasteel niet ver meer af was: het beveiligde hem voor verdere mishandeling van het Gorkumsche gemeen.

Nu verwachten de opregten de toegedachte beschaming.

Maar het bewijsschrift bestond immers niet meer!

Wat beteekent een betuiging van onschuld tegenover eer- en gewetenlooze belagers!!

De wrake is gepleegd op den Maria-vereerder.

Van nu af deelt Leonardus van Vecchel, die ongeveer 16 jaar als pastoor aan het zielenheil van Gorcums ingezetenen met lofwaardigen ijver heeft gearbeid, onafgebroken het lot der andere gevangen geestelijken. Zijn lot is aller lot — wij schetsen het, na in kennis gebracht te hebben met zijne medegevangenen.

2. NICOLAAS VAN POPPEL.

Ter zijde van den even geleerden als deugdzamen pastoor van Gorcum staat zijn waardige ambtsbroeder Nicolaas van Poppel. Veertien jaren heeft hij met Leonardus van Vecchel de herderlijke waardigheid in Gorcum gedeeld; veertien

jaren lang heeft hij met onverdroten ijver gearheid aan het zielenheil van Gorcums geloovigen, bij nacht zoo goed als bij dag gereed de zieken in hun uiterste bij te staan, de dvalenden op te zoeken, de getrouwen in bescherming te nemen. Aan de jeugd wijdde hij zijne zorgen nog in het bijzonder. Zijn priesterleven was een zwoegen, een slaven voor het zielenheil. Hij bestreed het kwaad zonder verschooning en stond op stipte vervulling van Goddelijke en Kerkelijke wetten. Dit rekenden hem de nieuwgezinden ten kwade. Te minder mcenden zij zijne berisping te moeten dulden, omdat hij van geringe afkomst was (hij was de zoon van eenvoudige landlieden te Weelde, een dorp bij Antwerpen) en omdat zijne predikaties niet van welsprekendheid getuigden. Bij de braven stond hij in hooge achting omdat hij van deugd en godsvrucht een stichtend voorbeeld gaf. Zij hadden reeds meermalen getracht hem vrij te koopen, en om blijk van hunne hoogachting te geven en omdat ze wisten dat hij kwalijk gezien was bij de dvalenden, die gaarne zijne veroordeeling zouden bewerken. Nicolaas van Poppel was nu veertig jaar oud, maar kon, ten opzigte van den verrigten arbeid, zijn leeftijd wel dubbel rekenen. Gaarne had hij zich vroeger in de

orde der Jesuiten laten opnemen, maar hij was daarvan terug gehouden, zoo wel door den ouderen pastoor, die zijn gewigtige dienst op hoogen prijs stelde, als door andere geestelijken, die hem beduiden, dat Gorcum aan zijn geestelijke hulp groote behoefte had. Hij zag toen van zijn voornemen af, maar wijdde zich van dien tijd af met nog meerderen ijver aan zijne zwaarwigtige taak. Vergeefs kwam dan ook zijn oude vader, toen de haat tegen de geestelijken allerwegen in Holland opgewekt werd, naar Gorcum, om hem tot vertrek te bewegen. »Vooral in de ure des gevaars», was het bescheid van den zoon »mag een herder zijn schapen niet verlaten.» De oude man vertrok met groote tranen in het oog — voor de laatste maal had hij zijn God-gewijden zoon de hand gedrukt.

Op den feestdag van den H. Joannes den Dooper (24 Junij) kwam de onverschrokken verkondiger van Gods Heilig Woord op den predikstoel. De vrees voor een aanval van den vijand was toen reeds groot. Hij vermaande zijn gehoor tot trouw aan den koning als wettige vorst en verdediger der Katholieke godsdienst; hij spoorde aan met kracht de

vijandelijke aanslagen af te weren, hetgeen gemakkelijk kon als de Gorcummers moed toonden en goeden wil hadden. Die goede wil! ja daaraan ontbrak het bij velen. Dat wist de goede man, hij kende Gorcum van zeer nabij, hij wist dat er flaauwen en tragen, ja dat er goddeloozen waren, die niet schroomden zouden bij gunstige gelegenheid de kerk te bestormen en het Allerheiligste te onteeren.

Uit voorzorg had hij reeds verscheidene dagen des avonds het Hoogwaardig Sakrament ten huize van een braaf ingezetene in veiligheid gebragt.

Zijn laatste Mis droeg hij op in den morgen van den dag, waarop de stad in de magt der Geuzen kwam.

Ieder oogenblik werd reeds die lafhartige overgave verwacht. Daarom droeg hij die H. Offerhande niet in de kerk, maar in een gewoon huis op. Hij wijdde zich daarbij nog eens innig aan God en gaf zich onvoorwaardelijk aan zijne vaderlijke beschikking over. Weinige oogenblikken daarna zag hij zich genoopt de wijk te nemen in het kasteel.

Onderweg scheen hij zoo welgemoed, dat deelnemende burgers niet konden nalaten te zeggen: »Heer Pastoor, het schijnt dat gij ten feest gaat!» »Mij dunkt», was zijn ant-

woord , dat het ook zoo is ! God geve , dat ik voor het geloof mijn bloed ten offer mag brengen !”

De Gorcummers , die den Geuzen het in bezit nemen van de stad en de overweldiging van het kasteel gemakkelijk hadden gemaakt , kregen ligtelijk toegang tot de gevangenen. Van die woestaards had onze ijverige priester meermalen veel te verduren. Scheld- en vloekwoorden waren welkomst- en afscheidsgroet. Aan bespotting en belediging ontbrak het niet. Zij stookten de soldaten op , die reeds zoo wreed-aardig uit hun zelve waren , maar nu nog meer naar hartelust hunne kwelzucht botvierden , vooral aan den Paap , die zoo dikwijls tegen de Geuzen gepreekt had , en was aan gewezen als de verberger der kerkschatten. »Waar is al dat kerkgoed ?” riepen toen de woestelingen. Het antwoord bleef achterwege. »Zeg het ons” , schreeuwden zij »of”..... en tegelijk bedreigden zij den priester. Het antwoord liet zich wachten.... »Spreekt gij niet , raasden ze , »dan zullen wij het u wel leeren !” Daar grepen hem vier sterke armen aan , terwijl een soldaat een pistool laadde en het den armen priester voor den mond hield. Alle moeite was vergeefs. Verlegen , dat die bedreiging niets

uitwerkte , riefen die wreedaards schijn
»Vroeger hadt gij zulk een groot woord
schijnt u de spraak te ontbreken ! Spre
eens ! Gij hebt zoo dikwijls gezegd vo
geloof te willen sterven , waag dit m
eens !” Neen , toen bleef de spraak niet
wege : «Ik ben bereid voor het gel
sterven”, klonk het overluid uit den mo
priesters , »gaarne geef ik mijn leven v
geloof aan de tegenwoordigheid van
Christus in het H. Sakrament des Altaars

Daarna beval hij zijne ziel in Gods h
dacht door den marteldood de kroon
eeuwige heerlijkheid te verwerven. Dat
kige uur was evenwel nog niet geslager
beulen bereidden hem een nieuwe bepr
Door een langzame marteling dachten z
uit te werken ! Zij grepen een koord e
den het hem voor : hij vreesde niet ; zij
het hem om den hals : het scheen he
te deren ; zij wrongen hem de keel to
bleef als ongevoelig. Verwoed over de v
voldoening van hun marteling trokken de
denaars hem ten laatste met de koord o
bezigden de deur der gevangenis tot
lieten hem vallen , trokken hem weer o
tot zoo lang hun prooi den laatsten adem

schimpend :
woord en nu
Spreek nu
rd voor het
dit nu nog
niet achter-
et geloof te
en mond des
wen voor het
van Jesus
Altaars”.

ods hand en
kroon der

Dat geluk-
slagen : zijn
beproeving.
ten zij meer
ord en hiel-
; zij sloegen
en hem niet
eel toe : hij
de weinige
en de moor-
ord omhoog,
tot takel ,
meer omhoog
adem scheen

uit te blazen. Zij waren wel niet voldaan
maar hadden toch hun boosaardig gemoed aan
den gehaten Paap gekoeld.

Toen de geloovigen van Gorcum ter gelegen-
heid der teregtstelling van Bommer en de Konin-
aan den beminden pastoor van Vecchel na-
den geachten pastoor van Poppel vernamen
sprak hij , als getuige van de barbaarsche ver-
tooning die wij geschetst hebben : »Mijn Nicolaas
laas is een martelaar van echten stempel”.

3. NICOLAAS PIECK.

Te midden van een twaalftal geestelijken
gedoken in een ruwe pij van bruine stof
vinden wij den eerbiedwaardigen overste van
het Franciscaner klooster te Gorcum. In deze
stad aanschouwde hij het levenslicht, bezocht
er zijne eerste scholen, studeerde daarna
's Hertogenbosch en later te Leuven, — onder
de leiding der Minderbroeders, die in hem een
door deugd en geleerdheid uitmuntend leraar
aanwonen.

Hij zit daar als een vader onder zijne kinderen,
deren, 't is waar met bleek en betrokken gelaat -

uitwerkte , riepen die wreedaards schimpend : »Vroeger hadt gij zulk een groot woord en nu schijnt u de spraak te ontbreken ! Spreek nu eens ! Gij hebt zoo dikwijls gezegd voor het geloof te willen sterven, waag dit nu nog eens !” Neen, toen bleef de spraak niet achterwege : «Ik ben bereid voor het geloof te sterven”, klonk het overluid uit den mond des priesters , »gaarne geef ik mijn leven voor het geloof aan de tegenwoordigheid van Jesus Christus in het H. Sakrament des Altaars”.

Daarna beval hij zijne ziel in Gods hand en dacht door den marteldood de kroon der eeuwige heerlijkheid te verwerven. Dat gelukkige uur was evenwel nog niet geslagen : zijn beulen bereidden hem een nieuwe beproeving. Door een langzame marteling dachten zij meer uit te werken ! Zij grepen een koord en hielden het hem voor : hij vreesde niet ; zij sloegen het hem om den hals : het scheen hem niet te deren ; zij wrongen hem de keel toe : hij bleef als ongevoelig. Verwoed over de weinige voldoening van hun marteling trokken de moordenaars hem ten laatste met de koord omhoog, bezigden de deur der gevangenis tot takel , lieten hem vallen , trokken hem weer omhoog tot zoo lang hun prooi den laatsten adem scheen

uit te blazen. Zij waren wel niet voldaan , maar hadden toch hun boosaardig gemoed aan den gehaten Paap gekoeld.

Toen de geloovigen van Gorcum ter gelegenheid der terechtstelling van Bommer en de Koning aan den beminden pastoor van Vecchel naar den geachten pastoor van Poppel vernamen , sprak hij , als getuige van de barbaarsche vertooning die wij geschetst hebben : »Mijn Nicolaas is een martelaar van echten stempel”.

3. NICOLAAS PIECK.

Te midden van een twaalfstal geestelijken , gedoken in een ruwe pij van bruine stof , vinden wij den eerbiedwaardigen overste van het Franciscaner klooster te Gorcum. In deze stad aanschouwde hij het levenslicht, bezocht er zijne eerste scholen , studeerde daarna te 's Hertogenbosch en later te Leuven , — onder de leiding der Minderbroeders, die in hem een door deugd en geleerdheid uitmuntend lid aanwonnen.

Hij zit daar als een vader onder zijne kinderen, 't is waar met bleek en betrokken gelaat —

want zorg en lijden hebben hem uitgeput , — maar met een rustig oog , waarin ernst en liefde en waardigheid te lezen zijn.

Nicolaas Pieck is nog geen 38 jaar. (Hij werd geboren 29 Augustus 1534 te Gorcum) en reeds langen tijd was hem het klooster zijner geboortestad als gardiaan toevertrouwd. Zijn ootmoed, zijn godsvrucht, zijn gemoedelijkheid, zijn kennis van het menschelijk hart , zijn gehechtheid aan orde en regel , zijn gezond verstand en welbespraaktheid maakten hem voor die betrekking in alle opzigten geschikt. Van zijne jeugd af had hij de nederigheid beoefend en koesterde hij den wensch zich den Heer te wijden. Als jongeling van 20 jaar deed hij te 's Hertogenbosch de geloften van eeuwige zuiverheid , onbepaalde gehoorzaamheid en vrijwillige armoede , gelijk de regel van den H. Franciscus van Assisië dit voorschrijft. Na in genoemde stad de voorbereidende studie voltooid te hebben , bestelde zijn overste hem in een klooster der Minderbroeders te Leuven , waar hij zich onder voortreffelijke leiding voor het priesterambt bekwaamde.

Pater Pieck werd daarna uitgezonden om allerwegen de zaden van godsvrucht en deugd uit te strooijen. Wij zullen hem daar niet

vergezellen maar alleen aanstippen, dat hij, ondanks de vermoeijenissen van zijn drukken arbeid, in armoede en versterving leefde als in het klooster.

In zijne hoedanigheid van gardiaan eischte hij, dat door alle kloosterlingen naauwkeurig de regel werd onderhouden; hij schroomde niet, indien het noodig was, met gestrengheid te handelen; maar verschoonen en liefderijk onder het oog brengen lag veel meer in zijne natuur: van zachtzinnigheid verwachtte hij meer vrucht dan van een bestraffend oordeel. Ofschoon de overste en misschien wel de heiligste, achtte hij zich de geringste en de onwaardigste, en daarom was hij veel strenger voor zich zeiven dan voor de broeders; daarom trachtte hij allen te overtreffen in gebed en versterving en, schoon hij zwak van ligchaam en teergevoelig van hart was, zelfs in lijfskastijding. Hij betoonde daarbij den grootsten ijver, de zuiverste liefde, het vriendelijkst gelaat, den vrolijksten blik en bewees alzoo, dat zijne spreuk: *Men moet God met blijden geest dienen*, geen ijdele leus was.

Die Nicolaas Pieck zoo heilig in handel en wandel heeft in den kerker ongelooftelijke mar-

telingen doorgestaan. Herhaaldelijk was hem van verschillende zijden, vóór de aankomst der gevreesde vijanden, aangeraden klooster en stad te verlaten: telkens te vergeefs, omdat hij zulke vlugt niet met zijn geweten kon overeen brengen. De wreede mishandelingen, overal aan de kloosterlingen gepleegd in de steden, die in de handen der Geuzen waren gevallen, werden hem voorgehouden: hij liet zich niet bewegen. Maar was dat niet zich moedwillig aan gevaar blootstellen? Een heilig man als de gardiaan wist te goed, dat zulks niet behagelijk is in Gods oog. Maar de geestelijke zorg voor zijne kloosterlingen was hem een dure plicht, en in dit opzigt meende hij door zijne vlugt te kort te schieten. Zonder hem zouden sommigen misschien niet bestand zijn tegen de veelvuldige bekoringen, waaraan de woede der vervolging blootstelde. Met hem gevoelden ze zich, naar hun eigen verklaring, sterk. »En als wij vlugten», sprak hij, »dan zullen de goedgezinden den moed verliezen, ze zullen den vijand niet wederstaan, en aan ons, die door de vlugt die moedeloosheid hebben veroorzaakt, zal de val van de stad worden toegeschreven.»

De gardiaan vlugtte niet — de kloosterlingen verkozen met hem lijden en dood te

deelen : ze bleven zich als kinderen om hem scharen.

Het hooge aanzien, waarin hij bij die trouwen stond, was oorzaak, dat de woede der gevangen-bewaarders voornamelijk aan hem werd gekoeld.

Wij schetsen alle beledigingen, spotternijen, bedreigingen, vrees aanjagingen en mishandelingen niet, waardoor de beulen hem en zijne broeders trachtten te kwellen : het werd door allen met lijdzaamheid, door den gardiaan met vreugde verduurd. Eenmaal werd een der priesters, door een soldaat als de overste aangezien, woest aangevallen : terstond trad Nicolaas Pieck vooruit en sprak, geheel in den geest van den Zaligmaker, toen de verblinde krijgslieden zijne leerlingen aangrepen : »Zoo gij den gardiaan moet hebben, kwelt deze niet : *Ik ben het !*

Een vreeselijke geschiedenis volgt, een baldadige mishandeling, een meer dan barbaarsche foltering.

Wij hebben reeds gegruwd bij de koelbloedige verworping van Nicolaas van Poppel : dergelijke wreedaardigheid was ten opzichte van den gardiaan slechts het begin der marteling.

Toen men den gehaten monnik met de koord, die hem van het ligchaam was afgerukt, nu hoog optrok, dan plotseling liet vallen en men zich daarbij lustig vermaakte, brak bij het omhoog halen de koord, en met een harden slag kwam de ongelukkige op den grond. Men snelde toe, de monnik scheen dood; hij werd half opgerigt, naar den muur gesleept en in zittende houding daar tegen geplaatst. Nu ontstaken de onmenschen een kaars, hielden hem de vlam in het aangezicht, verschroelden wenkbrauwen en oogleden, en, of het niet genoeg ware, staken ze hem de vlam onder den neus, braken hem den mond open en verbrandden hem tong en verhemelte.

De moordlust was verzadigd, de kwelzucht nog niet. Voor afscheid ontving de Martelaar nog geduchte schoppen en wierpen hem de beulen met zijn geheele lengte op den grond.

Zooveel geestelijken als van dien gruwel de droevige getuigen waren geweest, zooveel malen, wij mogen het vertrouwen, was een *de Profundus* gebeden voor de rust van 's Heeren dienaar Nicolaas Pieck; — ik vergis mij — zooveel malen was een *Te Deum* ten Hemel gezonden om met de Zaligen Gode te loven in het aanschijn van een nieuwen Martelaar.

Inderdaad de gardiaan lag daar als ontzield — geen lid bewoog zich — het bloed scheen in de aderen gestold — geen ademtogt is merkbaar. Daar staan de geestelijke kinderen geschaard om hun vader, hun leidsman, hun voorganger, — ze bewonderden hem in zijn verstorven leven, ze bewonderen hem nog meer in zijn heldhaftig lijden: geen smartkreet ontging zijn mond. O wonder, wat zien ze ! dien zij dood wanen, opent de oogen, hij rigt zich op, hij spreekt.... Neen, de vreugde van dat oogenblik is niet te beschrijven. De herlevende is het voorwerp van de blijdste belangstelling ; wat kan, wordt aangebragt om hem te verkwikken , om zijn brandwonden te verzachten ; de innigste betuigingen van medelijden en deelneming worden hem toegesproken.

Toen hij geheel tot zich zelven was gekomen, opende hij op nieuw den mond en sprak : »Denkt niet , broeders , dat ik zoo vreeselijk heb geleden : ik heb bijna niets gevoeld van alles wat mij geschied is.»

Bijna niets gevoeld , mijn God , zou het mogelijk zijn !

Maar die ongevoeligheid van het lijden is immers bij de Martelaars geen zeldzaamheid !

Dit vreeselijk tooneel had 's nachts plaats

gehad. Des morgens kwamen de moordenaars terug met bijlen om hun slagtoffer in stukken te hakken en de deelen van zijn ligchaam op de stadspoorten ten toon te hangen. Zij konden hun oogen niet gelooven hem daar onder de broeders vindende. »Wat!» riepen ze in verbijstering uit, »leeft de monnik nog!» Over die teleurstelling namen ze wraak door hem op nieuw te stooten, te schoppen en beschimpingen toe te voegen; maar ze schenen overtuigd dat hun beulenwerk niets vermogt op de bovennatuurlijke kracht, die in den Martelaar werkte, en ze trokken af, zonder genot van hunne barbaarschheid te smaken.

Des anderen daags kwam, met verlof van den bevelhebber, die, naar het schijnt, met het gebeurde niet bekend was, een geneesheer in de gevangenis om den half vermoorden gardiaan te verplegen. Mond, tong en aangezicht droegen de overtuigende kenmerken der felle verbranding, de hals was opgezwollen, ontveld en bebloed.

Den geneesheer kwamen de traanen in de oogen, maar de Martelaar sprak glimlagchend: »Het is zoo erg niet! Als het Onzen Lieven Heer behaagt, zal ik gaarne nog meer verduren

voor het geloof." En toen de heelmeeſter vroeg hoe hij zich gevoeld had bij de marteling, was zijn antwoord : »Ik heb een groote vreugde in mij ontwaard en was blijde waardig te zijn iets te mogen lijden voor mijn God." Hij ſprak nog verder, maar ziet, daar komen de woestelingen, nieuwsgierig om te zien wat er gebeurde. De geneesheer gaf een wenk, dat hij zou zwijgen. In plaats van dit verhief hij zijne ſtem en luide , dat de ſoldaten het hooren zouden, zei de geloofsheld : »Zij mogen met mij doen naar hun verlangen , gelieft het hun mij het vel af te ſcheuren, mij geheel te braden, welaan ik ben bereid !"

Genoeg voorceerſt van de martelingen — maar een enkele trek nog ter voltooiing van deze ſchets.

Het was drie dagen later. De gevangenenbewaarders willen de kloosterlingen, op wie zij het , in het bijzonder, gemunt hebben , en die niet allen even moedig waren als hun overſte, eens vreeselijk in het naauw jagen. Zij hadden reeds dikwijls met den dood gedreigd , maar nu zou het ernſt zijn. De gevangenen werden twee aan twee gebonden en achter elkander geplaatſt. Toen dit geſchied was , luidde het : »Voorwaarts , monniken en den lijk-

zang gezongen, want gij gaat ter dood." Het had lang genoeg geduurd, nu kwam een der soldaten met dobbelsteenen voor den dag en riep: »Zie zoo! die het laagste werpt, moet er het eerst aan!» »'t Is niet noodig», sprak op bedaarden toon de klooster-overste, »'t is niet noodig, geef mij maar de eerste beurt; ik weet immers reeds wat het zeggen wil opgehangen te worden.

Tot zoover, over het leven van Nicolaas Pieck. Dit ten slotte. Herhaaldelijk zijn, door zijne drie broeders, twee zusters en een zeventigjarige moeder, middelen aangewend om hem te bevrijden, ook na zijn vreeselijk lijden; hij heeft immer als voorwaarde gesteld, dat met hem zijne geestelijken den kerker verlaten zouden. Op die voorwaarde hebben alle pogingen schipbreuk geleden.

4. HIERONYMUS VAN WEERT.

In de levensschets van den overste der Gorcumsche Minderbroeders hebben we reeds gewag gemaakt van een geestelijke, die voor den gardiaan werd aangezien, en in diens plaats een wreede mishandeling onderging.

Die waardige kloosterpriester was de vicaris Hieronymus, geboren te Weert, een stadje in Nederlandsch Limburg. Al hadden reeds de beulen de dolk op zijn borst gezet, hij liet zich voor den gardiaan aanzien, en het zou hem verheugd hebben in diens plaats te mogen sterven. In het klooster droeg hij den naam van *de pelgrim*, omdat hij in vroeger tijd een bedevaart had gedaan naar het Heilige Land. Hij was zacht van aard, sprak met bedaardheid en op minzamen toon en had zich veler genegenheid weten te verwerven.

Zijne preken werden gaarne aangehoord, omdat ze overvloedig van heiligende zalving. Maar diezelfde zachtaardige man was een onbarmhartige tuchtmeester van het kwaad. Hij was de opregtheid zelve, het hart lag hem op de tong, hij verbloemde nimmer en spaarde zoo min vriend als vijand, wanneer hij reden vermeende te hebben om aanmerkingen te maken. Wij zullen een zijner gezegden ten bewijze aanhalen, dat tevens verklaring geeft waarom onder de landvoogdij van Alva de nieuwgezinden in aantal meer toe- dan afnamen. In zekere vergadering eenmaal het woord voerende, sprak hij: »De godsdienst vindt weinig bescherming. Men laat de ketters ongehinderd

voortgaan; men bekommert zich niet over hen, noch bij hun sterven noch ten opzichte van de middelen, die zij aanwenden om anderen in het verderf te storten. De wetten worden niet gehandhaafd, het geloofs-onderzoek heeft geen plaats; de ketterijen ontluiken, komen tot bloei en wasdom en planten zich voort zonder dat iemand er zich tegen verzet. Men zoekt alleen den tienden penning, en alle zorg wordt aangewend om dien te innen."

Ofschoon in leeftijd zijn gardiaan overtreffende (Hieronymus van Weert telde nu ongeveer vijftig jaar), was bij hem in alles als een kind onderdanig. Den wil van zijne overste eerbiedigde hij als den wil Gods, en aan diens beschikkingen had hij zich immer met de meeste liefde onderworpen. »Spreek, Heer, uw dienaar hoort!» zei hij met Samuel, en door die willige onderwerping berustte hij gelaten in zijne gevangenschap, verdroeg hij geduldig alle lijden, was hij onbevreesd den marteldood te gemoet te gaan.

Wij hebben, voor alsnog, geen mishandelingen, hem in het bijzonder aangedaan, te vermelden, maar nog een enkel woord af te schrijven, dat ons van hem bewaard is.

Te Gorcum was een zekere Omal (een afgevallen priester) met bevelen van Lumey uit den Briel aangekomen. Hij bezocht de gevangenis, en zag niet zoodra de geestelijken of een vloed van scheldwoorden braakte hij tegen hen uit. »Ik ben hier gekomen», sprak hij ten laatste, »om u allen te doen ophangen.» »Welnu, doe dan maar zoo», zei Hieronymus van Weert, de vicaris, »doe maar zoo, gij behoeft het om onzent wil niet te laten: wij zijn allen bereid!»

5. THEODORICUS VAN EMDEN.

Te Gorcum was een nonnenklooster aan de H. Agnes toegewijd. De religieusen behoorden tot de Derde orde van den H. Franciscus. Zij waren vóór de overgave der stad in veilige verblijfplaats over gebracht, maar de priester, die deze God-gewijde maagden tot zielbestierder was, Theodoricus van Emden, had verkozen bij zijne broeders te blijven en met hen of in zegepraal naar het klooster terug te keeren of lijden en dood te ondergaan. Hij was te Amersfoort geboren en behoorde tot een aanzienlijke familie. Zijn godsvrucht had hem den geestelijken stand, zijn nederigheid het klooster-

leven naar den regel van den H. Franciscus doen kiezen. De schoonste vooruitzichten waren hem voorgespiegeld, maar zij hadden niets aantlokkelijks voor hem: voor God te leven, afgezonderd van de wereld, ten einde zich meer en meer te volmaken voor den Hemel was zijn streven. Een lange reeks van jaren mogt hij zich voorbereiden voor het leven der eeuwigheid.

Wij zien hem thans op gevorderden leeftijd in de gevangenis, op het punt een schooner kroon te verwerven, dan hij voor zich in zijne zelfverloochening had durven afbidden.

6. NICASIUS VAN HEEZE.

Het dorp Heeze (in Noord-Brabant, op niet grooten afstand van Eindhoven gelegen) heeft vele godvruchtige en geleerde mannen opgeleverd. Een van deze is Nicasius, zoon van Joannes Adrianus Heeze. Nicasius had reeds zijne studie aan de hoogeschool te Leuven voltooid, toen hij in de Minderbroeder-orde werd opgenomen. Zij verwierf in hem een man met buitengewoon geheugen: hij kende alle psalmen buiten het hoofd, benevens een groot gedeelte van het Nieuwe Testament; zij verwierf in hem een man met scherpzinnigen geest: den diepen

zin der H. Schrift wist hij te doorgronden en te verklaren; zij verwierf in hem een talentvol schrijver: eené menigte werkjes zijn door hem uit het Latijn in de moedertaal overgezet.

Nicasius onderscheidde zich ook als priester en als kloosterling. Volijverig arbeidde hij in den wijngaard des Heeren; nu eens als verkondiger van Gods Woord, dan als biechtvader, altijd stichtende door zijne wijze lessen, zijn uitmuntend voorbeeld en zijne vurige gebeden.

Zijn helder doorzigt deed hem soms de toekomst inzien. Zoo waarschuwde hij, toen velen de nieuwe leer uitgeroeid achtten, tegen de vervolging, die de Kerk zou wachten, en zei, dat de woede der nieuwgezinden de geloovigen zou voortdrijven tot in wouden en spelonken. Op die woorden werd weinig acht geslagen, maar de tijd heeft bewezen, dat zij volle waarheid behelsden. Nicasius was op vijftigjarigen leeftijd getuige van de vervulling zijner voorspelling. In plaats van nu in de gevangenis de broeders, die met zijne profetie gelagchen hadden, te berispen, troostte en bemoedigde hij hen zeggende: »God wil het aldus!»

7. WILHADUS VAN DENEMARKEN.

Onder de eerbiedwaardige navolgers van den eenvoudigen, in aardse goederen doodarmen, maar in godsvrucht schatrijken Franciscus van Assisië, die in het kasteel van Gorcum waren opgesloten en daar aan allerlei mishandeling blootstonden, bevond zich een grijsaard van omtrent negentig jaar. Zijn naam is Willehadus of bij verkorting Wilhadus. Hij was van Denemarken afkomstig. De zegepraal der Hervorming aldaar dwong hem zijn vaderland te verlaten; hij vlugtte naar onze gewesten, waartoe de oude godsdienst nog roemrijk werd gehandhaafd, en vond als Franciscaner-priester in het klooster der Minderbroeders te Gorcum een gastvrij verblijf. Toen hij de Nederlandsche taal genoegzaam verstond, was hij behulpzaam in het hooren van de biecht. Zijn eenvoudigheid, zachtmoedigheid en heilig leven lokten vele zondaars uit zich voor hem te komen nederwerpen om belijdenis hunner zonden te doen. Den tijd, die hem overbleef, bezigde hij tot het gebed — en hij vond daarin zooveel genot, dat hij zelfs geheele nachten biddende doorbragt. Zóó deed hij in het klooster, waar hij bad voor de volharding der rouwmoedige

zondaars ; zóó deed hij in de gevangenis, waar hij bad voor zijn beulen. Voor zijn beulen, zeg ik : ja zelfs die stokoude grijsaard vond geen genade bij de verwatenen, aan wie de gevangenen waren overgeleverd. De deugnieten knielden daar uit spot voor hem neer, fluisterden hem in het oor als spraken ze hun biecht, en vraagden dan: »Wel, wat zegt ge, heb ik niet goed gebiecht!» Wilhadus antwoordde met medelijden: »Ongelukkige, ik zal voor u bidden!» Die spotternij was niet zeldzaam ; zij ging gewoonlijk vergezeld met slagen en stooten. Bij elke kwelling den negentigjarigen grijsaard aangedaan, sprak hij : »God zij gedankt!» In het vervolg der geschiedenis zullen wij hem nog meer gefolterd zien.

8. GODEFRIDUS VAN MERVEL.

Geen bijzonderheden kenmerken het leven van Godefridus van Mervel. Hij bekleedde de priesterlijke waardigheid, behoorde tot de orde der Minderbroeders, was biechtvader en nam vervolgens in het klooster te Gorcum de kostelijke bediening waar. Het was den nederigen man een vreugde het altaar te versieren, de

7. WILHADUS VAN DENEMARKEN.

Onder de eerbiedwaardige navolgers van den eenvoudigen, in aardse goederen doodarmen, maar in godsvrucht schatrijken Franciscus van Assisië, die in het kasteel van Gorcum waren opgesloten en daar aan allerlei mishandeling blootstonden, bevond zich een grijsaard van omtrent negentig jaar. Zijn naam is Willehadus of bij verkorting Wilhadus. Hij was van Denemarken afkomstig. De zegepraal der Hervorming aldaar dwong hem zijn vaderland te verlaten; hij vlugtte naar onze gewesten, waartoe de oude godsdienst nog roemrijk werd gehandhaafd, en vond als Franciscaner-priester in het klooster der Minderbroeders te Gorcum een gastvrij verblijf. Toen hij de Nederlandsche taal genoegzaam verstond, was hij behulpzaam in het hooren van de biecht. Zijn eenvoudigheid, zachtmoedigheid en heilig leven lokten vele zondaars uit zich voor hem te komen nederwerpen om belijdenis hunner zonden te doen. Den tijd, die hem overbleef, bezigde hij tot het gebed — en hij vond daarin zooveel genot, dat hij zelfs geheele nachten biddende doorbragt. Zóó deed hij in het klooster, waar hij bad voor de volharding der rouwmoedige

zondaars ; zóó deed hij in de gevangenis, waar hij bad voor zijn beulen. Voor zijn beulen, zeg ik : ja zelfs die stokoude grijsaard vond geen genade bij de verwatenen, aan wie de gevangenen waren overgeleverd. De deugnieten knielden daar uit spot voor hem neer, fluisterden hem in het oor als spraken ze hun biecht, en vraagden dan: »Wel, wat zegt ge, heb ik niet goed gebiecht!» Wilhadus antwoordde met medelijden: »Ongelukkige, ik zal voor u bidden!» Die spotternij was niet zeldzaam ; zij ging gewoonlijk vergezeld met slagen en stooten. Bij elke kwelling den negentigjarigen grijsaard aangedaan, sprak hij : »God zij gedankt!» In het vervolg der geschiedenis zullen wij hem nog meer gefolterd zien.

8. GODEFRIDUS VAN MERVEL.

Geen bijzonderheden kenmerken het leven van Godefridus van Mervel. Hij bekleedde de priesterlijke waardigheid, behoorde tot de orde der Minderbroeders, was biechtvader en nam vervolgens in het klooster te Gorcum de kostelijke bediening waar. Het was den nederigen man een vreugde het altaar te versieren, de

gewijde vaten ter bewaring te hebben en den tijd, die hem overbleef, te besteden aan het schilderen van heiligen prentjes en het maken van beeldjes, die onder de geloovigen werden uitgedeeld.

9. ANTONIUS VAN WEERT.

Antonius van Weert was een stadgenoot van den vicarius Hieronymus. De navolgers van den H. Franciscus bezitten niet het geringste in eigendom: zij leven van de aalmoezen, die de Christelijke liefdadigheid hun schenkt. Antonius van Weert werd uitgezonden om die aalmoezen voor het klooster te Gorcum bij de landlieden in te zamelen. Hij maakte van deze gelegenheid gebruik om het woord Gods onder hen te verkondigen en betaalde alzoo rijkelijk voor de weldadigheid hem en zijnen medebroeders betoond. Zijne priesterdeugd wordt hoog geroemd, zoo ook zijne naauwgezette pligtsvervulling als kloosterling. Overigens was hij niet afgetrokken: hij diende den Heer met blijden geest.

10. ANTONIUS VAN HOORNAAR.

Onder de gevangen religieuzen van de Minderbroeders-orde treffen wij ook pater Antonius

aan, die te Hoornaar, een dorp bij Gorcum was geboren. Hij deed zinen heiligen staat eer aan door een deugdzaam leven, waartoe hij ook de geloovigen trachtte te brengen, door het Evangelie op bevattelijke wijze te prediken.

11. FRANCISCUS DE ROY.

Geestelijken van allen leeftijd zien wij onder de gevangenen. Franciscus de Roy, te Brussel geboren, was nog niet ver in de twintig jaar, en nog maar korten tijd geleden priester gewijd, toen hij deel mogt hebben aan het lijden van zijne orde-broeders in het kasteel van Gorcum.

12. PETRUS VAN ASSCHE.

Petrus van Assche was een eenvoudig geestelijke-broeder van de Franciscaner-orde. Hij droeg in het klooster zorg voor de huishouding, trachtte door bidden en werken zijn eeuwige heil te bevorderen, welk doel hij nog op schitterender wijze heeft bereikt door voor het geloof te lijden en, gelijk wij later zullen zien, te sterven.

13. CORNELIUS VAN WIJK.

Een gelijke betrekking als Petrus van Assche vervulde in het klooster te Gorcum broeder Cornelius, geboren te Wijk bij Duurstede. Hij behoorde tot die armen van geest, over wie het »Zalig» is uitgesproken. Vroeger was hij in het Minderbroeder-klooster te 's Hertogenbosch. Zijn overste zeide hem op zekeren dag: »Broeder Cornelius, gij moet eens naar het klooster te Utrecht gaan.» De overste gebod niets meer. Broeder Cornelius vertrok onmiddellijk en kwam te Utrecht aan het klooster. Men vroeg hem daar welke boodschap hij had. Het antwoord van den broeder was: »Mijn gardiaan heeft alleen gezegd, dat ik naar het klooster te Utrecht zou gaan.» Zulke onbepaalde gehoorzaamheid kenmerkte het geheele leven van broeder Cornelius. Wij zullen hem nader leeren kennen, als hij op het punt staat ter dood veroordeeld te worden.

14. GODEFRIDUS VAN DUIJNEN.

In de nabijheid van Gorcum was een kapel, toegewijd aan de H. Maagd. Een priester, Godefridus van Duijnen gheeten, had deze, eenige

jaren geleden, laten bouwen, grootendeels uit eigen middelen. Daar werd hoofdzakelijk gebouwd voor de genezing van melaatschen. Zij stond onder beheer van den stichter, die er dagelijks de H. Mis opdroeg.

Godefridus van Duijnen had te regt begrepen, dat zijn zeventigjarige leeftijd hem geen verschooning zou doen vinden bij de Geuzen en het raadzaam geacht met de andere geestelijken zijn intrek te nemen in het kasteel. Wij treffen hem dan ook onder de gevangenen.

Hij werd te Gorcum geboren en bragt er zijne kinderjaren door. Als jongeling vertrok hij naar Parijs om zich in allerlei wetenschappen te bekwamen. Een gegoede oom stelde hem in staat zijn studie te doen, in de hoop dat Godefridus den geestelijken stand zou omhelzen. De jongeling studeerde vol ijver, onttrok zich aan het gezellig verkeer, gunde zich geen ontspanning, leefde ingetogen als een kloosterling, maar toonde zich weinig geneigd aan den wensch van zijn oom te voldoen. Zijn afgetrokken leven had hem angstvallig gemaakt, hij schrikte terug voor de verhevene waardigheid van het priesterschap en voor de zware verantwoording van zielzorger. Eindelijk overwon hij zich. Middelerwyl was hem het rectoraat der hoogeschool

van Parijs toevertrouwd; hij verwisselde die betrekking met het ambt van pastoor eener parochie in Frankrijk.

Zijne schroomvalligheid verhief zich na dien tijd op nieuw en zij nam zoo bedenkelijk toe, ten gevolge van aanslagen op hem als vreemdeling gepleegd, dat hij somwijlen niet regt bij het hoofd was. Hij verzocht en bekwam zijn ontslag en keerde naar zijne geboorteplaats terug. Wij hebben hem daar leeren kennen als rector der kleine Maria-kapel, waarvan hij de bediening naar behooren waarnam, ofschoon hij voortdurend aan zwakheid in het hoofd lijdende bleef.

Godefridus van Duijnen was een man van groot geloof. Een zijner misdienaren leed aan oogziekte. Hij bevochtigde eenmaal de oogen van den knaap met het water, waarmede hij zich na de nuttiging de vingers had afgewasschen, en op denzelfden stond waren de oogen genezen.

Hij werd op zijn ouden dag ook een man van moed.

Op zekeren tijd predikte een leeraar der Hervormden buiten de stad. Een menigte nieuwgezinden omringde hem. De Rector der kleine Maria-kapel waagt er zich bij en roept

luide: »Geloof dien man niet, hij is een bedrieger!» De lastige aanmerking-maker werd verwijderd en verachtelijk een krankzinnige geheeten, niet waardig dat men acht op hem sloeg.

En die »krankzinnige" werd na de overgave van het kasteel als een misdadiger gevangen gehouden, die »krankzinnige" werd tot afval van het geloof aangespoord, die »krankzinnige" werd gehoond en geslagen, die »krankzinnige" werd herhaaldelijk met den dood bedreigd, en eindelijk..... maar dit behoort tot het tweede hoofdstuk.

Godefridus leed, wij hebben het niet verbloemd, aan zwakheid van hoofd, maar gelijk zij door vrees voor zijne onwaardigheid, door schrik en bedreiging veroorzaakt werd, zoo schijnt zij door het vooruitzicht op de martelaarskroon, door schrik en doodbedreiging verdreven: althans Godefridus van Duijnen leed en streed tot aan het einde als een verstandig en door God verlicht man, zich volkomen bewust, dat zijne standvastigheid in het geloof en gelatenheid bij de marteling hem meer waardig zouden maken in het oog van God.

15. JOANNES VAN OISTERWIJK.

Goreum had ook een klooster van Augustinessen. Een reeks van jaren was de geestelijke zorg over de religieuzen toevertrouwd aan den Augustiner pater Joannes, geboren te Oisterwijk, in Noordbrabant. Hij was ook de waardige leidsman van dit gesticht ten tijde van den overgang der stad. Pater Joannes ging toen gebukt onder den last des ouderdoms en wenschte niets vuriger dan van het aardse leven tot een beter over te gaan. De vreeselijke martelingen, waaraan de geestelijke blootstonden, die in de handen der Geuzen vielen, joegen hem niet den minsten schrik aan: bij die kwade tijding werd de dood hem zelfs nog een welkome bode, en hij riep met geestdrift: »O, mogt het mij gegeven zijn, ook zulk een dood te sterven!» Met vreugde zag hij zich dan ook gevangen, met vreugde liet hij zich bespotten, met vreugde ontving hij kaakslagen en met den vreugdelach op de lippen antwoordde hij op de bedreiging met den dood: »Ik reken het mij een groote genade als Martelaar te sterven.»

16. JOANNES, PASTOOR VAN HOORNAAR.

De parochie van Hoornaar, geboorteplaats van den reeds genoemden pater-Minderbroeder

Antonius , werd bediend door een priester van de orde der Predikheeren , ook wel, naar den stichter , Dominicaner-orde genoemd. Toen de priesters van Gorkum in het kasteel opgesloten zaten, sloop de pastoor van Hoornaar herhaaldelijk de stad binnen om er in stille geestelijke hulp te verleen. Spoedig was dit ontdekt, en even spoedig gingen ijverige priester-vervolgers uit om zich van hem meester te maken. Zij wachten niet eens tot hij weder in de stad kwam, zij plaatsden zich op den weg, grijpen hem aan, voeren hem in zegepraal de poort in en naar het kasteel.

De Dominicaner-kloosterling zit nog eerst een enkelen dag in de gevangenis. Hij heeft geen deel gehad aan het lijden , dat de andere geestelijken reeds verduurd hebben, maar van nu af zal hunne marteling ook de zijne wezen.

EEN WOORD TUSSCHEN BEIDE.

Vóór wij de drie andere Martelaars doen kennen, moeten we nog twee levensdagen van de zestien genoemde schetsen.

In den laten namiddag van den 5 Julij 1572 bezochten we het kasteel, het is de laatste

dag, dien de gevangenen er hebben doorgebracht. In het midden van den nacht, even na 12 uur, worden zij van het harde leger gewekt en ontvangen bevel de gewapende soldaten te volgen. Negentien geestelijken verlaten het kasteel. Negentien? Ja, negentien. De drie, wier namen we niet noemden, zijn, 't is waar, tot dusverre vergeefs aangezocht tot afval, ze hebben geleden met de andere, ze hebben kaakslagen ontvangen, een hunner draagt zelfs het kenteeken van een diepe snede over de wang, ze hebben verklaard bereid te zijn voor het geloof te sterven — zij wankelen ook nu niet — maar twee dagen later en ze bezwijken, weigeren de hun toebereide martelkroon, terwijl inmiddels drie andere zijn aangevoerd, met wie we straks als kloeke Martelaars kennis zullen maken.

De negentien worden in alle stilte ingescheept. Sommigen zijn treurig gestemd. Een hunner, Pater Antonius van Hoornaar, bemerkt zijn broeder, toevallig getuige, de eenige getuige van de ontvoering, en hij roept weeklagend uit: »Broeder, indien gij mij thans niet te hulp komt, ben ik een man des doods!» Van het eerste vaartuig worden zij overgeladen in een ander, dat op de rivier gereed lag, wel te

klein om allen te kunnen plaatsen — maar ze werden naauw in een gedrongen — en de reis ving aan van Gorcum naar den Briel, waar de wreedaard Lumey hen wacht.

Toen kon de eerbiedwaardige man, die zestien jaren lang in Gorcum aan het zielenhiel had gearbeid, niet nalaten naar de stad om te zien; en met tranen in de oogen riep hij in weemoed uit: »Gorcum, Gorcum, wat al ongelukken hangen over u!»

Het was koud op de breede rivier: de kloosterlingen, aan wie het overkleed ontrukkt was, dat zich de soldaten hadden omgehangen, rilden en beefden. Alleen de oude Wilhadus zat nog diep in zijn mantel gedoken, maar daar komt een soldaat, berooft ook den negentigjarigen grijsaard, die vergeefs bidt, dat hem zijn kleed gelaten worde.

Een ander soldaat scheurt Nicolaas van Poppe de toog van het ligchaam; deze verzet er zich tegen, maar de oudere pastoor van Gorcum vermaant hem tot lijdzaamheid en hij liet zich den roof welgevallen.

Den 6 Julij, Zondag 's morgens omstreeks 9 uur, kwam het vaartuig voor Dordrecht. De aan-

komst der gevangenen is er spoedig verbreid. Een menigte nieuwsgierigen snelt toe: de meesten zijn spotters en beleedigers; slechts enkelen blikken medelijdend naar de onschuldigen. Deze ontwaren pater van Emden en groeten hem eerbiedig; zij zien broeder Petrus van Assche en vallen hem snikkend om den hals; zij bieden losgeld — maar er gaan veel luider smaadkreten en verwenschingen op — en die klinken aangenamer in het oor van den bevelhebber Omal en van zijne woeste soldaten.

In den namiddag wordt de reis voortgezet. De geleiders hebben zich door een goeden disch en overvloed van wijn versterkt, maar aan de arme gevangenen is niet gedacht, geen droog stuk brood werd hun toegereikt. De wind is gunstig: op den avond van denzelfden dag was den Briel in het gezigt. Den volgenden morgen, 7 Julij, zeilde het vaartuig de haven der stad binnen.

De Martelaars zijn de plaats hunner bestemming genaderd, de plaats waar zij den laatsten snik zullen geven, waar hun een grafkuil zal gedolven — waar ook eenmaal hun zegepraal plegtig zal gevierd worden.

Lumey verneemt de aankomst, hij haast zich naar de haven; maar velen uit het gemeen hadden nog meer spoed gemaakt en zich reeds naar hartelust aan de gevangenen vergast, toen het opperhoofd der Watergeuzen te paard kwam aanrijden. Hij begroet zijn slagtoffers met honenden lach en spotvragen; vervolgens doet hij hen het vaartuig verlaten en voor zich neerknielen. Een galg stond reeds opgericht. De gevangenen worden twee aan twee gebonden en achter elkander geplaatst. Een hunner, die ongeboeid was gebleven, wordt een uit de kerk geroofd vaandel in de hand gegeven: een processie om de galg wordt gehouden. Dat alles werd zoo lafhartig bespot, dat het ons walgt er een beschrijving van te geven. De beul brengt een ladder aan. Nu denkt men dat het einde daar is. Neen, er moet nog meer beschimping door de Martelaars verduurd, nog meer leed doorstaan worden.

De stoet trekt naar de stad; duizenden zijn toegevloeid om den optogt te zien of wel om een rol te spelen in het treurtooneel. De beul gaat aan het hoofd om den weg te wijzen, de geestelijken volgen, soldaten sluiten hen ter zijde in, Lumey volgt te paard. »Zingt, mon-

niken," gebiedt de wreedaard, en te gelijk slaat hij hen met de zweep. De soldaten herhalen met nog luider stem: »Zingt, monniken!» en hun slagen zijn nog feller. »Zingt, monniken!» schreeuwt ook het gemeen, en ze stooten met handen en voeten, met stokken en knuppels, zoo wreedaardig, dat Hieronymus van Weert, de vicaris, zich niet kon onthouden te zeggen: »Welke barbaarsheid! De Turken hebben mij niet zoo mishandeld, toen ik hun gevangene was.»

Niet een toonde medelijden met de mishandel- den, al zwol hun het door den honger verbleekte aangezicht hoog op van de slagen, al droop bij sommigen hunner het bloed langs het gelaat. Men juichte toe, en jubelde als gold het een vreugdefeest.

Gevoeliger nog dan door de felle slagen voelden de geestelijken zich aangedaan door de godslasteringen, die tegen hen werden uitge- braakt, en dit zoowel door vrouwen, als door mannen, den geheelen weg langs tot aan de markt.

Ook daar stond een galg in gereedheid. Zou nu het einde gekomen zijn? Nog niet. Mon- niken, zingen!" luidde het al wederom. De litanie van alle Heiligen wordt aangeheven. De processie trekt middelerwijl om de galg.

»Monniken, zingen!» schreeuwden daarna weder eenige schorre stemmen. Een loflied ter eere van de H. Maagd wordt gezongen. Bij de Collecte gekomen, zwegen allen. »'t Is nog niet uit!» riep een uit de menigte, misschien een afgefallen priester, »de Collecte nog!» »Ja, de Collecte nog!» herhaalden verscheidene stemmen. Toen nam Godefridus van Duijnen, dien men voor een krankzinnige had gescholden, de taak op zich, en hij zong namens allen: »*Wij smeeken U, Heere God, dat de roemwaardige Maagd Maria, uwe Moeder, wier allerheiligste ziel in de ure van uw gezegend lijden en van uw bitteren dood met een zwaard van droefheid werd doorboord, voor ons nu en in het uur van onzen dood onze Middelaars zij bij uwe goedertierenheid; die leeft en heerscht in alle eeuwigheid.* Het volle koor der Martelaars antwoordde daarop met luide stem: *Amen!*»

De stadsklok sloeg op dit oogenblik acht uren. »'t Is voor het oogenblik genoeg!» sprak Lumey. »Brengt de monniken naar hun cel!» De soldaten kenden hem genoeg om het gebod te begrijpen en ze voerden de gevangenen naar een onderaardsch hol, de kerker voor de snoodste misdadigers.

17. ANDREAS WOUTERS.

In dien kerker zaten bereids twee priesters opgesloten, Andreas Wouters, pastoor van Hei-nort, een dorp, in de nabijheid van Dordrecht gelegen, en een pastoor van Maasdam. De Geuzen hadden hen uit hunne woning gesleurd en gevangen medegevoerd. De priesters hadden zich noch door belofte noch door bedreiging laten overhalen het geloof te verzaken, en wachtten thans het vonnis van Lumey af. De pastoor van Maasdam volhardde niet tot het einde. Andreas Wouters bleef standvastig tot den dood.

18. ADRIANUS VAN HILVARENBEEK.

Een half uur na de geestelijken van Gorcum werden in denzelfden kerker twee priesters geworpen, die zoo even in den Briel waren aangebragt. Een hunner, een man van ongeveer veertig jaar, heette Adrianus, en naar zijne geboorteplaats, van Hilvarenbeek. Hij behoorde tot de Witte-orde, ook genoemd de orde van Premonstreit. Vijf en twintig jaar had hij, in zijn klooster te Middelburg, een verborgen en heilig leven geleid. Sedert drie maanden was

hij pastoor te Monster , een dorp , twee uren westwaarts van Delft gelegen. De pastoor werd gewaarschuwd voor het gevaar , dat hem dreigde ; hij achtte het beneden zich te vlugten , wachtte den aanval af , gaf zich gewillig in de handen der Geuzen , die hem , benevens den onderpastoor en diens ouden vader , gevangelijk weg voerden.

19. JACOBUS LACOPS.

De onderpastoor van Monster , Jacobus Lacops geheeten , en van Oudenaerden geboortig , was de andere priester , die het lot der Gorcumsche geestelijken in de gevangenis te Brielle kwam deelen. Hij telde naauwelijks dertig jaar , had een gunstig voorkomen , een helder oog , een aangename spraak , een vlug verstand en een goed hart. Ofschoon een kloosterling van de Witte-orde , had hij zich niet altijd binnen de muren , ook niet trouw aan zijn regel gehouden. Zes jaar vroeger hadden wij hem kunnen vinden onder de nieuwigheids-predikers en zelfs als schrijver van een kwaadaardig boekje. Hij kwam ondertusschen spoedig van zijne ligtzinnigheid en doling terug , keerde weder naar zijn klooster ,

herriep zijn dwaling , deed boete en trachtte door woord en geschrift de herinnering aan zijne verkeerdheid uit te wisschen.

Zijn trouw werd door den klooster-overste op de proef gesteld — en Lacops toonde zich standvastig. Thans behaagde het den Hemel hem op nog zwaarder proef te stellen. Wij zullen weldra zien , dat hij ook deze op de meest lofwaardige wijze doorstond.

DE DOOD DER MARTELAARS.

Nog twee dagen en het lijden is voltrokken, nog twee dagen en negentien door den marteldood Geheiligden gaan in zegepraal den Hemel binnen. We rekenen die dagen niet meer tot het leven der Martelaars, want het vonnis is reeds geveld: de monniken moeten of hun geloof verzaken of den dood sterven.

De veroordeelden worden voorgebragt en zullen het besluit vernemen. De graaf van Lumey is gezeten in een der prachtige zalen van het stadhuis. Daar ontvangt hij berigt van de aankomst der twee priesters uit Monster. Zij moeten het eerst voor hem verschijnen. De oude man, vader van Jacobus Lacops, vergezelt hen.

Wie zijt gij? Waar komt gij van daan? Waar zijt gij geboren? Wie is die oude? zijn zoovele vragen, die Lumey achtereenvolgend op bar-

schen toon doet. De priesters antwoorden be-
daard en onverschrokken. De grijsaard is ont-
hutst. »U laat ik gaan,” zegt Lumey, »en als
gij uw zoon kunt bewegen zijn papisterij af te
zweren, zal ik hem ook vrij laten.” »Voor dien
prijs wil ik mijn vrijheid niet koopen”, zegt
Jacobus Lacops met vastberadenheid. »Dan moet
gij sterven!” hernam de graaf met nadruk.
»Toch niet!” — zegt de priester — »wij zullen
leven!” Lumey kent dat leven der ziel niet,
vermeent dat de priester hem de bevoegdheid
ontzegt over zijn leven te beschikken en riep
daarom verbolgen: »Wat! denkt gij, dat ik de
magt niet heb u te laten dooden?” »Naar het
ligchaam”, spreekt de priester, »kunt gij ons
dooden, maar dan leven wij hier boven!”
»Weg met de papen, naar de gevangenis!”
gebiedt Lumey.

De oude man mogt zijn zoon daar niet vol-
gen — hij nam afscheid van hem, een zielroe-
rend afscheid — en zag hem niet weder.

De Gorcumsche geestelijken, die in twee
nachten niet geslapen, gedurende de reis honger
geleden en daarna zooveel smaad en beledig-
ging verduurd hadden, waren naauwelijks in
de gevangenis of ze vielen van uitputting op

den harden grond om rust te geven aan de afgematte leden.

Ten drie uur in den namiddag ontvingen zij bevel voor den graaf te verschijnen. Twee aan twee gebonden trokken zij achter elkander, onder gewapend geleide, naar het stadhuis. De knieën knikken hun van verzwakking, de honger doet hen schier bezwijmen — toch verzamelen zij kracht en moed, ten einde pal te blijven staan tegen alle beproeving. Lumey neemt hen in verhoor. Nu eens worden zij met elkander, dan in afzondering ondervraagd. Leonardus van Vecchel, die nog altijd dezelfde was gebleven, beantwoordt de vragen met zooveel vrijmoedigheid als of hij geen gevangene was. Een soldaat ergert zich daaraan, en door een stoot met de lans bestraft hij den weerlooze die zijne onschuld verdedigt, en niet schroomt de belijdenis van zijn geloof af te leggen; »sla mij vrij!» sprak Leonardus, »het zal zoo lang niet meer duren!» Een ander soldaat sloeg hem toen nog geweldiger tegen het hoofd en het bloed vloeide er langs.

Meerdereren antwoorden.

De beurt komt aan Nicolaas Pieck, den gardiaan. Met de ongeveinsde opregtheid die hem eigen is, zegt hij: »Ik geloof in ééne Heilige,

Katholieke, Apostolische Kerk, buiten welke geen zaligheid is. Ik geloof, wat Christus door deze Heilige Kerk voorhoudt te gelooven. Ik geloof, dat de priesters de magt hebben de zonden te vergeven en die te behouden. Ik geloof, dat de priesters de magt hebben brood en wijn te veranderen in het Ligchaam en Bloed van Christus. Ik geloof, dat Christus in het Allerheiligste Sacrament wezentlijk en waarachtig tegenwoordig is, met ziel en ligchaam, als God en als mensch, gelijk Hij verheerlijkt is in den Hemel”.

Die na hem volgen, spreken in denzelfden geest, sommigen met dezelfde bewoordingen.

De beurt is gekomen aan broeder Cornelius van Wijk bij Duurstede. Hij is bevreesd zich niet helder genoeg uit te drukken; er moet geen twijfel kunnen oprijzen bij Lumey aan de regtzinnigheid van zijn geloof; en om zeker te wezen, dat zijn belijdenis de leer der Kerk uitdrukt, antwoordt de eenvoudige broeder op de vraag: Wat gelooft gij? deze weinige maar beteekenis volle woorden: »Ik geloof, wat mijn gardiaan gelooft”.

Het verhoor was afgelopen. Drie en twintig gevangenen hadden het ondergaan: twintig worden naar den kerker terug gevoerd; het

zijn de negentien wier namen we reeds hebben vermeld en die onder den naam Martelaars van Gorcum bekend staan, ofschoon, gelijk wij gezien hebben, drie hunner van elders te Brielle waren aangebragt; de twintigste is een zwakke, die zich later heeft afgescheiden, zoo als we ter gepaste plaatse zien zullen.

Wie zijn de drie die achter blijven? Waarom werden ze niet naar de gevangenis terug gevoerd?

Een hunner is de pastoor van Maasdam: hij is kleinhartig geworden en uit vrees voor den dood heeft hij met Petrus zijn meester verloochend.

Petrus de Heuter is de naam van den tweede: hij was kanunnik der kerk van Gorcum. Door zijdelingsche antwoorden heeft hij zijne onderzagers in den waan gebragt, dat zijn godsdienstige gevoelens met de hunne overeenkwamen. Reeds in het kasteel van Gorcum had hij blijk gegeven, dat zijn geweten ruimer was dan dat der anderen. Op Donderdag 3 Julij was den gevangenen voorbedachtelijk geen eten gegeven. Des Vrijdags werd ruimschoots vleesch en met vet toebereide spijs opgedischt. Pontus

de Heuter alleen oordeelde , dat in dit geval de onthoudingswet niet verpligtend was. De andere verkozen liever nog een dag te vasten , dan van die spijs te gebruiken. De Heuter stond evenwel vast in het geloof , en , had hij zich niet door list kunnen redden , hij zou zich door regtstreeksche verzaking , wij mogen het vertrouwen , niet aan het gevaar onttrokken hebben.

De derde was een jongeling van achttien jaar , Henricus geheeten , novice-broeder bij de paters-Franciscanen. Hij gaf voor slechts zestien jaar oud te zijn — en verzocht medelijden te hebben met zijn jeugd.

Deze drie werden ondertusschen niet in vrijheid gesteld. Zij bleven onder opzicht van een der regters tot later een beslissing zou genomen worden. Wij zullen op een andere plaats zien, hoe het verder met hen is gegaan , en vervolgen thans de geschiedenis der Martelaren.

Het doodvonnis was bepaald , maar nog niet uitgesproken. De twintig waren in de gevangenis terug gekeerd — en wachtten gelaten af wat hun lot zou zijn.

Inmiddels waren verschillende middelen aangewend ter hunner bevrijding. De zuster van Leonardus van Vecchel bood een som van tienduizend dukaten als losgeld aan. Eenige aanzienlijken hadden zich in persoon gewend tot Treslong, een ander opperhoofd der Watergeuzen, om zijne voorspraak te verzoeken. De stedelijke raad van Gorcum had eene verklaring ingezonden omtrent den levenswandel der geestelijken en getuigd, dat dezen nooit anders dan ten heile van het algemeen welzijn gesproken en gehandeld hadden.

Twee broeders van Nicolaas Pieck waren naar den Briel gekomen om Lumey gunstiger te stemmen. Dit een en ander had ten gevolge dat den volgenden dag, 8 Julij, nogmaals een verhoor plaats vond. Daaraan zouden evenwel slechts zeven der gevangenen onderworpen worden: kon men slagen dezen tot afval te brengen, dan zouden de anderen wel volgen! Dit zevental bestond uit: Leonardus van Vecchel, Nicolaas van Poppel, Nicolaas Pieck, Hieronymus van Weert, Godefridus van Mervel, Adrianus van Hilvarenbeek en Jacobus Lacops.

Zij worden geboeid van de gevangenis naar het stadhuis gevoerd. Het was in den namiddag.

Lumey bevond zich weder op zijn post als regter en ondervrager, bijgestaan door twee zoogenaamde leeraars van de nieuwgezinden. De broeders van den gardiaan waren er tegenwoordig en enkele met hen om een gunstige beslissing uit te lokken, maar vele anderen waren toegesteld om de vrijspraak tegente werken.

Onverschrokken was wederom de belijdenis des geloofs door allen afgelegd. Een paar woorden halen wij slechts aan. »Zou ik door ontrouw te worden aan mijn God een leven zoeken te behouden”, in dezer voege sprak Nicolaas Pieck, de gardiaan, »dat ik toch eenmaal verliezen moet, en met iederen dag verliezen kan. Het zou dwaasheid zijn. Nu ik in de gelegenheid ben voor het geloof te sterven, nu vooral deins ik niet voor den dood terug!”

»Hang den Paap op!” riep een van Lumey's trawanten.

»Te vergeefs beproeft gij mij,” sprak Leonardus van Vecchel. »Tot den dood blijf ik getrouw aan de Kerk en aan het zichtbaar hoofd der Kerk, den paus van Rome. Gij geeft zoo hoog op van gewetensvrijheid” — dus voegde hij er wel te pas bij — »wel nu, dan betaamt het u niet, ons tot afval te willen dwingen.”

»Hang den Paap op!» riep dezelfde stem.

De andere priesters spraken in gelijken geest als de overste van het klooster der Minderbroeders en als de pastoor van Gorcum.

Toen Jacobus Lacops, de onderpastoor van Monster, zijne belijdenis had afgelegd, sprak Lumey, op wiens ijzeren hart het innemend voorkomen en de welbespraaktheid van den jeugdigen priester een gevoeligen indruk hadden gemaakt :

»Gij hebt vroeger met eigen wil uw klooster verlaten en onze zaak gediend, waarom zijt gij thans zoo dom dien zelfden weg niet te willen volgen? Eene schoone toekomst lacht u tegen, indien gij wilt, zoo niet, dan wacht u de dood!»

»Door de genade van God ben ik tot bekeering gekomen,» antwoordde de priester van de Witte-orde, »door de genade van God voel ik mij sterk in het geloof: Uwe schoone vooruitzichten hebben niets bekoorlijks voor mij, uwe bedreiging verschrikt mij niet!»

»Aan de galg met den monnik!» riepen verscheidene stemmen.

Lumey gaf geen acht op de moordkreten; zij waren hem zelfs, op dezen oogenblik, weinig

welkom. Van waar dit! Was hij den geestelijken beter gezind geworden? Had hij het voornemen hen vrij te laten? Wij hebben reeds doen weten, wat Lumey tot dit nadere verhoor had bewogen. De verzoekschriften en beden ten gunste der priesters waren nog veelvuldiger geworden. Lumey's getrouwste vrienden hadden, niet uit medelijden, maar als het meest voordeelig voor hunne zaak, op de loslating aangedrongen. Gaarne zou hij zich met eere van de gehate papen ontdaan hebben, maar hoe nu? Zij hadden volstanding alle verzaking geweigerd. Hij wist thans zelf nog niet wat met hen te doen en gebod de terugvoering naar de gevangenis.

Op den avond van dien zelfden dag, 8 Julij, zat Lumey met zijne vrienden te brassen. Hij bleek weinig in zijn schik — en al minder — naarmate de wijn zijn hoofd meer verhitte. Geen wonder! de trotsche graaf voelde zich in zijne waarde gekrenkt. Een brief was hem kort te voren ter hand gesteld, waarin de prins van Oranje verbood priesters en kloosterlingen ter oorzake van hun staat of godsdienst kwalijk te bejegenen; de prins gelastte verder, dat de geestelijken volkomene vrijheid en bescherming zouden genieten. Dat bevelschrift maakte

Lumey in hooge mate wrevelig. Hij kon het niet verkroppen zulk voorschrift ontvangen te hebben — en trachtte zich lucht te geven door hevige uitvallen, nu tegen de monniken, dan tegen den prins van Oranje, dan tegen zich zelve. Hij haalt eindelijk het beveldschrift voor den dag, leest het nog eens en roept gloeiend van toorn: »Wat verbeeldt zich toch die prins van Oranje! Ik zal hem toonen, dat ik om zijne bevelen niets geef — de monniken moeten opgehangen worden — geen uitstel meer — ze moeten hangen, omdat ik het wil!»

De vrienden durven den verholgen graaf geen opmerkingen maken. — Omal, onder wiens geleide de geestelijken van Gorcum naar den Briel waren gevoerd, wordt belast met de voltrekking van het vonnis. Het is wel reeds elf uren — maar wat doet het ter zake! Omal, een tweede Lumey, haast zich de hem opgedragen taak te gaan volvoeren. Hij roept soldaten te voet en te paard onder de wapenen, ontbiedt de mannen die hem behulpzaam moeten zijn bij de uitoefening van het zoogenaamde regt, hij laat de veroordeelden uit den slaap wekken en kondigt hun den dood aan. In een uur tijds zijn de noodige beschikkingen

gemaakt, en twintig geestelijken staan geboeid, twee aan twee geschaard, om door vloekende soldaten en gewetenlooze handlangers van den wreedaard Lumey uitgeleid te worden naar een ander Golgotha.

Op een kwartier-uur afstands van den Briel in Zuidwestelijke rigting stond tot den 1 April 1572 het klooster *Ten Ruggen*, bewoond door Augustiner-monniken. De Watergeuzen hadden het omver gehaald: alleen de turfschuur was nog in wezen. Die bouwvallige loos, niet waardig geacht aan de vernielzucht der Geuzen opgeofferd te worden, stond op het punt een groote vermaardheid te krijgen in de kerkelijke geschiedenis als de gezegende plek, waar negentien geloofshelden, door het offer van hun leven, getuigenis gaven van onwankelbare trouw aan de Katholieke godsdienst.

Ze zijn reeds op weg de kloeke belijders, ze zijn reeds op weg om thans de martelaarskroon te gaan verdienen. Die hope doet hen onbevreesd zijn, die hope boezemt hun moed in, die hope doet hen de gedachte aan broeders en zusters, aan grijzen vader, aan zuchtende moeder, aan al wat aardsch is verdrijven; die hope doet hen alleen met God bezig zijn.

Zij belijden elkander op den weg hunne schuld — en zijn de aangewezen regtsplaats genaderd.

De namen der veroordeelden worden afgelezen. Ze zijn allen aanwezig, twintig in getal, zelfs één meer nog: de novice Henricus heeft zich weder bij hen gevoegd. Het spijt hem kleinmoedig geweest te zijn — ook hij wil thans voor het geloof sterven.

De voltrekking van het vonnis vangt aan.

Nicolaas Pieck, de gardiaan, die straks toen men hem uit den slaap wekte en bekend maakte dat de uur daar was, nog zoo stoutmoedig sprak: »Wat de Heer mij biedt, kan ik niet weigeren, ik zal u gaarne volgen», hij moet het eerste offer zijn. Neen, ook nu wankelt hij niet. Een glans van heilige vreugde blinkt op zijn gelaat. De scherprechter wenkt. De gardiaan neemt van allen afscheid met een broederlijke omhelzing en een vaderlijke vermaning — en hij beklimt den ladder — de ladder van Jacob die van de aarde tot den hemel reikt; — hij beveelt Gode zijnen geest en blaast den laatsten adem uit.

Hieronimus van Weert, de vicaris, was aan de beurt, hij is niet minder verheugd zijn leven te mogen geven voor de alleen zaligma-

kende godsdienst. »Hebt moed, broeders», spreekt hij, »de dood voert ons ten Hemel». Hij bidt, beveelt zich in de barmhartigheid Gods, en de voorspraak van de H. Maagd en van alle Heiligen. De dwaalleeraars, die zoo dikwijls vergeefs beproefd hebben hem tot afval te brengen, spotten met zijne verzuchting tot Gods Moeder en de gekroonde Hemellingen: — een heilige verontwaardiging grijpt den Martelaar aan en als een andere Samson bestraft hij stervende de spotters, die in een oogenblik op den grond neergeworpen lagen. Aan de galg moet hij er voor boeten: de barbaren halen hunne scherpe messen over zijn aangezicht, ze snijden hem het vleesch uit het lichaam en kerven hem tot zoo lang — en zelfs nog nadat — hij den geest gegeven had.

Nicasius van Heeze, de Minderbroeder-priester volgt. Hij had niet opgehouden de anderen tot standvastigheid op te wekken — die steun moest hun ontnomen worden. Hij is gereed: de marteldood zal hem de kroone van heerlijkheid bereiden. Hij bidt — en bidt tot het einde toe de lange psalmen, die zijn trouw geheugen hem buiten het hoofd deed kennen: — en biddende ging hij van de aarde — en den Hemel binnen.

Nicolaas van Poppel, pastoor te Gorcum, sterft den martelaarsdood op gelijke wijze. Hij heeft voor God geleefd, voor den Hemel gearbeid. Vol hope op het loon van zijn zwoegen treedt hij de eeuwigheid in.

Godefridus van Mervel, bewaarder der heilige vaten, in het klooster te Gorcum, wordt opgeroepen. Hij heeft zoo menig Christus-beeld geschilderd, zoo veel Heiligen-prentjes vervaardigd: het voorbeeld van den lijdenden God-mensch, het voorbeeld der geloofshelden heeft hij zich diep in het hart geprent — het zweeft hem in de ure des doods voor den geest; — en gelijk de Zaligmaker aan het kruis, gelijk Stefanus onder den steenvloed, stierf hij met de bede op de lippen: »Heere vergeef hun, zij weten niet wat zij doen!»

Leonardus van Vecchel wordt aangewezen. Hij is bedrukt: zijn oude zieke moeder verwacht hem met elk uur aan hare sponde, zij zal van droefheid bezwijken. Hij wil haar vergeten, als daar straks, maar kan niet. Met langzamen tred beklimt hij de ladder. »Neen ik aarzel niet voor het geloof te sterven», zegt hij, maar mijne arme moeder, mijn arme moeder!» Hij beveelt tegelijk en haar en zich

zelve Gode aan , sterft gelaten en ziet wel-
dra zijne moeder met zich in den Hemel
vereenigd.

Godefridus van Duynen , de zoogenaamde
krankzinnige , moet te voorschijn treden. Hij
is verheugd , dat zijn beurt gekomen is. »Haast
u”, sprak hij tot de beulen, »om mij met mijne
broeders te vereenigen — ik zie reeds den
Hemel open”. Hij fluistert den woesten solda-
ten nog iets in de ooren. Wat mag het zijn ?
Een bede om medelijden of genade welligt ?
Verre van dien. »Als ik tegen iemand uwer
iets misdaan heb”, zegt hij , »dan bid ik u ,
het mij te vergeven !”

Met dezelfde standvastigheid en in gelijke
gevoelens gaven zich ook ten offer :

Joannes van Oisterwijk, de godvruchtige pater
van de Augustiner-nonnen te Gorcum, die het
zich steeds eene genade had gerekend als
Martelaar te sterven ;

Joannes , pastoor van *Hoornaar*, de ijverige
Dominicaner-pater , die in het van geestelijke
hulp verstoken Gorcum de H. Bediening kwam
uitoefenen ;

Theodorus van Emden, de heilige zielzorger
in het klooster der Franciscaner-nonnen te
Gorcum ;

Wilhadus van Denemarken, de negentig-jarige Minderbroeder, die bij elken kaakslag, welken de woestelingen hem gaven, uitriep: »God zij gedankt!»

Antonius van Weert, de ijverige verkondiger van Gods woord onder de landlieden ;

Antonius van Hoornaar, die door zijn ootmoed en priesterdeugd had geschitterd ;

Franciscus van Roy, de jeugdige priester-religieus, die niet had durven hopen reeds zoo spoedig een eeuwig priesterschap te zullen viëren ;

Andreas Wouters, pastoor van Heinort, die door zijn kloekmoedig sterven trachtte aan te vullen, wat hij in zijn leven te kort was gebleven ;

Adrianus van Hilvarenbeek, pastoor van Monster, priester van de Witte-orde, wiens heilig leven als een gestadige voorbereiding was voor den roemvollen dood, dien hij gestorven is ;

Jacobus Lacops, de eens afgedwaalde monnik van de Witte-orde, die thans met de daad bewees, dat zelfs de marteldood niet in staat was hem op nieuw te doen wankelen in trouw aan Christus en de Kerk.

Zoo stierven ook de twee broeders van de Franciscaner-orde :

Petrus van Assche, die zich, door bidden en werken, de martelaarskroon had waardig gemaakt ; en

Cornelius van Wijk, wiens eenvoud hem reeds op aarde als een Heilige had doen wandelen.

De beulen hebben hun werk volbragt, het is Woensdag, 9 Julij, vier uur van den morgen. Negentien Godgewijde mannen hangen daar verworpd door een koord : vijftien aan een langen balk naast elkander, drie aan een korten dwarsbalk, één (*Jacobus Lacops*) bij gebrek aan plaats, aan een ladder.

We telden straks ook den pater-Minderbroeder *Wilhelmus*, die, ondanks vroegere afwijkingen, in het kasteel van *Gorcum*, op de reize van daar, in den *Briel* en tot dezen laatsten nacht toe het lijden heeft gedeeld ; de Hemel heeft hem niet waardig gekeurd als *Martelaar* te sterven. Hij heeft in de laatste ure het gezelschap zijner broeders verlaten en zich bereid verklaard in bondgenootschap te treden met de vijanden der godsdienst.

En de novice *Henricus* : Op nieuw is hij bezweken voor de beproevingen. Den dood der eerste *Bloedgetuigen* had hij nog met moed aanschouwd. Maar allengs was hij terug getreden. De bekoorders bemerken zijn vrees, en ze verheugen zich weldra in de verleiding van den zwakken jongeling.

Terwijl daar de negentien Bloedgetuigen hangen, sommigen zielloos, anderen nog met den dood worstelend en stuiptrekkend, is het feest in de schuur van het voormalige klooster *ten Ruge*. Beulen, soldaten en toeschouwers lagchen en jubelen : zij vieren de zegepraal der Geuzen. Wij wachten ons die feestviering te beschrijven. Wien lust het, de barbaarsche vreugde te schetsen van onmenschen, die zich beijveren de eersten te zijn om de lijken van hunne slagtoffers te verminken. 't Is bijna ongelooflijk, wat al plaats vond! Van de negentien Martelaren bleef schier niet één ongeschonden.

De feestviering is daar ter plaatse ten einde. De bende trekt stadwaarts, maar de lijkschenners dragen de bloedende bewijsstukken van hunnen gruwel, aan den hoed of op de borst vast gehecht. Zij wijzen er met trotschheid op en noodigen hunne geestverwanten te gaan zien hoe lustig ze zich aan de papen vergast hebben. Honderden stroomden dien dag naar de turfschuur van het omvergeworpen Augustinerklooster, waar de gemartelden ten toon bleven hangen ; weinigen om in stilte te zuchten over de weergalooze snoodheid der verminkers, enkelen slechts om daar als in een door bloed geheiligden tempel binnen te treden en in stilte

zich in de voorspraak aan te bevelen van de dienaren Gods, die met zooveel standvastigheid voor het geloof hadden geleden, met zoo grooten moed en zoo heilige trouw als Martelaars gestorven waren.

Den geheelen dag was het feest in de stad: de afgesneden ledematen der papen werden overal in triumf rondgedragen, ten verkoop aangeboden of als speeltuig in de hoogte geworpen en opgevangen; ja, zoo duurde het nog dagen achtereen.

Maar te Brielle woonde ook een Jozef van Arimathea, daar woonden ook eenige Nicodemussen. Met gebroken hart hadden zij de misvorming aan gelaat, handen en voeten, ook aan andere lichaamsdeelen der Martelaars gezien. Droevige getuigen waren zij geweest van den smaad, waaraan de lijken ten doel stonden. Met verontwaardiging hadden zij een der Martelaars (Hieronymus van Weert) van de galg zien trekken, naar buiten zien slepen, hem het ligchaam zien opensnijden, er de ingewanden zien uitrukken. Zij hooren, dat men aan den novice Henricus een geweer in de hand had gegeven en gedwongen onder den uitroep: *Leven de*

Geuzen! het lijk van een der papen (Nicolaas Pieck, de gardiaan) te doorschieten. Zij zien er het merkteecken van, en maar genoeg!

Zij ijlen stadwaarts, bedwingen hun gramschap, verfoeijen noch laken uit vreeze hun doel te missen, en gaan als een gunst verzoeken, dat de lijken afgenomen en begraven zouden worden. Laat op den dag gaf de overheid toestemming.

Zeer vroeg in den morgen begaf zich de man, dien wij als Jozef van Arimathea hebben aangeduid, naar het tooneel der marteling. Hij vond reeds twee kuilen gegraven, ter zijde van de schuur in de nabijheid van een vijver, dien wij later als *de H. Put* doen kennen; de lijken der Martelaars vinden in die kuilen hun rustplaats. De vijftien, die aan den langen balk hadden gehangen, in den grooten kuil; Nicolaas Pieck, Godefridus van Duynen, broeder Cornelius en Jacobus Lacops in den anderen.

De lijken werden met aarde overdekt, de diepten gevuld. Een kale plek wees nog een paar jaren de plaats aan, waar het stoffelijk overschot der Martelaars verborgen was. Langzamerhand groeide het gras aan, en gedurende bijna drie eeuwen graasde op dien heiligen grond, tot ergernis van de geloovigen, het dartele

vee, dat bestemd scheen het stof der Martelaren te vertreden en te beschimpen, gelijk hun lichaam was vertrapt en gehoond, gelijk hun lijk was getrapt en geschonden door de dartele Geuzen.

De turfschuur, een te wreed verwijt van den moord aan onschuldigen gepleegd, bleef niet lang meer in wezen. Alle herinnering aan de euveldaad moest uitgewischt worden. Maar het *huis der getuigen*, een woning in de onmiddelijke nabijheid van de plaats der marteling gelegen, bleef bestaan.

Aan een pachthoeve ter zijde van den weg gaven later de Katholieke eigenaars, ter gedachtenis aan het gesloopte klooster, den naam van *Huis ten Ruge*. De vijver vernaauwde wel met der tijd, maar bleef een diepe wel; en de naam *Heilige Put* bleef bij de Katholieken van Voorne immer verbonden met het verhaal van de woede der Geuzen te dier plaatse gekoeld, op den eersten April, aan de Augustiner monniken van het klooster *Ten Ruge*, en, op den 9 Julij, aan de Martelaars van Gorcum.

DE VERHEERLIJING DER MARTELAARS.

Den 9 Julij 1572, des morgens ten vier ure was aan den laatsten der Martelaren het doodvonnis voltrokken, op dat zelfde uur stond zekere Matthias Thoren te Gorcum van zijne legerstede op, knielde op den grond en bad voor de ongelukkige stad, die zich zoo lafhartig had overgegeven, die zoo weinig belangstelling had getoond in het lot der gevangen priesters, die nu ten prooi waren aan de willekeur van een vreemden overweldiger. Eensklaps ziet hij voor zich een schaar van priesters met den glans van vreugde op het gelaat. Zij zijn omhangen met een witte stoel, en dragen een gouden kroon op het hoofd. Een is pastoor van Vecchel, een ander pastoor van Poppel, een derde de gardiaan van het klooster der Minderbroeders..... Neen, hij bedriegt zich niet, hij ziet negentien gemartelden als gekroonde Hemellingen.

Toen hem in den loop van den dag gesproken werd over het lot der veroordeelden, en men de hoop uitsprak, dat het bevelschrift van den prins een gunstige uitwerking zou hebben, zei hij: »Vleit u niet met een wederzien hier op deze wereld: geloof mij, ik heb er de overtuiging van, ze zijn den marteldood gestorven en dragen reeds de gloriekroon.

Matthias Estius, een ander godvruchtig inwoner van Gorcum had tot laat in den nacht met zijne vrouw gewaakt en gebeden, grootelijks beducht over het lot van de geestelijken, die aan een wreedaardigen vijand waren overgeleverd. Eindelijk had hij zich ter ruste gelegd en was ingeslapen; maar hij ontwaakte daarna en zag — niet in een droom, maar in waarheid — de negentien Martelaars voor zich. Zij waren met schitterenden glans omschenen, blonken van schoonheid en toonden zich verheugd. De Minderbroeders droegen hun kloostergewaad, de twee pastoors van Gorcum waren in linnen koorkleed.

Deze verschijning had op denzelfden dag en op hetzelfde uur plaats als de boven vermelde.

Dezelfde gelukkige Matthias Thoren, bovengenoemd, leed reeds jaren aan een ongemak.

Dit verergerde kort na de verschijning der Martelaren zoo zeer, dat hij gevaar liep het leven te verliezen. Alle middelen der kunst werden aangewend, maar te vergeefs: hij is op het punt van sterven. Wat doet hij? Door de voorspraak der hem verschenen Martelaars, smeekt hij Gode zijne genezing af, en tot verbazing van allen, die hem omgaven, kwam er op denzelfden oogenblik verbetering. Hij herstelde geheel, en dankte het zijn leven lang aan God en de Heilige Martelaren.

Eenigen tijd later deed een man te Brielle, die vreeselijk aan jicht leed, een bedevaart naar het graf der Martelaren. Hij kon nauwelijks den eenen voet voor den anderen zetten en scheen eer te kruipen dan te gaan. Aan de grafplaats gekomen, zegt hij in stilte een smeekbede tot de Martelaren; en op denzelfden stond voelt hij geen pijn meer, en hij keert geheel hersteld huiswaarts.

Rutger Estius, een zusters zoon van den eerbiedwaardigen overste Nicolaas Pieck, had een bijzondere devotie tot de Martelaren. Geen wonder: hij kende de godsvrucht der meesten van zeer nabij, hij was verscheidene dagen oogge-

tuige geweest van hun lijden, als medegevangene in het kasteel van Gorcum. Dagelijks verzuchtte hij tot hen in een vurig gebed en stelde zich onder hunne hoede. Ongeveer twee jaar na hun marteldood werd Estius eensklaps aangestast door een ernstige ongesteldheid. Zij overviel hem middelerwijl hij ijverig bezig was van alle zijden de naauwkeurigste berigten in te winnen en nasporingen te doen nopens hetgeen met de Martelaren was gebeurd, sedert den tijd dat hij in vrijheid was gesteld tot na hun dood en begraving. Dien arbeid had hij ondernomen met het doel de stoffe te verzamelen voor een geschiedenis der Martelaren, die den toets der waarheid in alle opzigten zou kunnen doorstaan. Te midden van den arbeid zag hij zich met den dood bedreigd. »Mijn God!» bad hij toen, »spaar mij ter eere van uwe Heilige Martelaren!» En op denzelfden oogenblik hield het ongemak op, hij herstelde geheel, zette zijne nasporingen voort en voltooide zijn arbeid.

Rutger Estius heeft in zijne aantekeningen de vermelde verschijningen, alsmede de door ons medegedeelde genezingen opgenomen. Zijn vlijtig onderzoek heeft hem tot een nog vuriger vereerder van de Martelaren gemaakt. De 9 Julij werd hem voortdurend een heugelijker feestdag:

dan vooral rigtte hij zich tot hen als Heiligen Gods, versierde hun afbeeldsel en zong lofliederen te hunner eer.

Negentien jaren heeft hij dien feestdag gevierd. Na de vasten van het jaar 1592 gevoelde hij zich ongesteld. Op brood en water had hij den heiligen vastentijd doorgebracht. Zijn ligchaam was verzwakt en uitgeput. Nog drie, vier maanden sleepte hij zich voort, toen was zijn einde daar. »Heilige Nicolaas, bid voor mij! Heilige Nicolaas, help mij!» was herhaaldelijk zijn gebed. De Heilige Martelaar en zijne gezellen droegen die bede tot voor den troon van God; en de godvruchtige vereerder der Martelaren werd tot een beter leven opgeroepen den 9 Julij 1592 op den twintigsten verjaardag van den dood, dat is van de zegepraal, der Heilige Bloedgetuigen.

Rutger Estius stierf, bijgestaan door den pater Jesuïet de Decker, zijn broeder Arnoldus Estius, een Minderbroeder-pater en zijn broeder Wilhelmus Estius. De laatste was door hem belast de aantekeningen tot een boek zamen te stellen. Wilhelmus Estius heeft die taak vervuld en het werk in het licht gegeven. In dit geschrift vinden wij een andere merkwaardige genezing

bijgevoegd, die Wilhelmus Estius zelven betreft. Wij laten hier het verhaal verkort volgen.

»Ik zou nu de geschiedenis kunnen eindigen», zegt Estius, »maar een dankbare en aangename herinnering aan een groote weldaad, die ik door de verdiensten der Heilige Martelaars heb bekomen, weerhoudt mij de pen neer te leggen. Ook mag ik deze zaak niet langer verborgen houden, en gelijk ik de Martelaars in hun geduldig lijden en standvastig geloof heb voorgesteld, zal ik gaarne de weldaden na hunnen dood door hunne verdiensten bekend maken.

Vijf en twintig jaar leed ik aan een slepende ziekte. De geneesheeren kenden ze niet genoegzaam. Ik deed, toen de kwaal verergerde, een bedevaart: eerst naar O. L. Vr. van Halle, toen naar de kapel van Servia in Henegouwen, maar keerde eer minder dan beter terug. Mijn toestand begon kommer te baren. Er bleef, volgens de getuigenis der geneesheeren, geen hoop meer. Ik stelde orde op mijne zaken en meende dat de dood nabij was. Zoo ook dachten mijne betrekkingen. Een laatste middel zou ik nog beproeven. En wat was dat? Een belofte, te vervullen op de plaats der marteling te Brielle. Ik deed de belofte ter eere der Heilige Marte

laars, en van dien dag af begon de ziekte, die mij zoo hevig en zoo lang gekweld had, mij te verlaten, en slaap en eetlust keerden terug. Verwonderd waren allen, die mij gedurende de laatste dagen hadden gezien; verbaasd waren de geneesheeren, die mij betuigden, dat de plotselinge keer, welke de ziekte had genomen, buiten de toepassing der kunst, niet zonder schijn was van een bovennatuurlijke werking. Wat mij aangaat, ik aarzel niet die onverwachte genezing toe te schrijven aan de verdiensten dergenen, aan wier hulp ik mijne genezing bij belofte heb aanbevolen.

Wilhelmus Estius leefde nog een aantal jaren daarna, maar niet lang genoeg om getuige te zijn van de eerste openbare hulde der geloovigen aan de Martelaars van Gorcum betoond.

Wij hebben reeds doen weten op hoedanige wijs het graf der Martelaren te Brielle dagelijks ontheiligd werd, tot ergernis van die aan de Kerk getrouw waren gebleven. Er scheen geen middel die onteering te doen ophouden. De partij, die Brielle had verrast, Dordrecht had ingenomen, zich van Gorcum en daarna van vele andere steden had meester gemaakt, was allengs de sterkste, de heerschende in het land

geworden. Zij duldde geen uitoefening d' godsdienst. Vruchteloos zou het gewone haar eerbiediging te verzoeken van het Martelaren.

De wettige landsvorst, die de Katholieke godsdienst had trachten te handhaven, was afgezworen. Hij bleef zich toch als de wettige beschouwen, en schonk daarna deze gade als huwelijks-gift aan zijne godvruchtige Isabella. Haar gemaal, Albertus van Oost, trachtte vergeefs het verloren gebied te herwinnen. Isabella kende de Martelaars, die ten voor het geloof waren omgebracht; zij wist van welken moed zij hadden geleden, met standvastigheid zij gestorven waren; zij was bekend met de gelukkige gevolgen, welke de aanroeping der Martelaars, waren veroorzaakt en betreurde dat de stof dier Heilige Martelaren tuigen zoo smadelijk werd vertreden, zij wist staat te zijn daar iets tegen te vermoeden behoort haar het geheele land, al behoeft die door het bloed geheiligde grond als een schat. Zij overweegt, onderzoekt, besloot. September 1615 worden eenige vertrouwen naar den Briel gezonden: ze zijn goet licht, ze weten waar de kuilen zijn gegraven, ze weten waar de Martelaars rusten. Zij

toefening der oude
het geweest zijn
n van het graf der

ie de Katholieke
handhaven, was
als de wettige heer
na deze gewesten
vruchtige dochter
s van Oostenrijk,

gebied te herwin-
naars, die te Brielle
ragt; zij wist met
leden, met welke
waren; zij was
evolgen, die, na
waren verkregen,

Heilige Bloedge-
rtreden, zonder in
a te vermogen, al
, al behoort haar
e grond als bruid-
oekt, besluit. In
nige vertrouwden
ze zijn goed inge-
en zijn gegraven,
rusten. Zij graven,

vinden de beenderen, wasschen ze af in
nabij zijnde vijver, die uit dien hoofde
naam *Heilige Put* verkreeg (1), verzamelen
in der haast kan verzameld worden en spoed
zich met den schat naar Brussel, zetel
landvoogdes Isabella.

Een naauwkeurig onderzoek werd ingesteld
Drie geheele jaren worden er aangewijd:
echtheid blijkt ten volle.

Den 18 October 1648 droeg Matthias Hovius
aartsbisschop van Mechelen, een plegtige
op ter eere der Martelaren, hun gebeente w
daarna in processie door Brussel rondge
gen. Eene besmettelijke ziekte woedde te o
tijde in deze stad in rukte een groot getal in
ners uit het leven. De geur van de reliquie
der Martelaren, dáár in zegepraal rondgevoe
scheen de lucht van besmetting gezuiverd h
ben: de geesel was in vollen gang, en ee
klaps zag men hem in zijn vaart gestuit.

Sedert zijn de paters-Minderbroeders te Br
sel de bewaarders geweest van de kostb

(1) In dien vijver zouden ook door de Watergeuzen
gewijde kloostergoederen zijn geworpen, die zij voor
van geen waarde achtten; en zou hij om die re
door de geloovigen *de Heilige Put* genoemd zijn.

geworden. Zij duldde geen uitoefening der oude godsdienst. Vruchteloos zou het geweest zijn haar eerbiediging te verzoeken van het graf der Martelaren.

De wettige landsvorst, die de Katholieke godsdienst had trachten te handhaven, was afgezworen. Hij bleef zich toch als de wettige heer beschouwen, en schonk daarna deze gewesten als huwelijksgift aan zijne godvruchtige dochter Isabella. Haar gemaal, Albertus van Oostenrijk, trachtte vergeefs het verloren gebied te herwinnen. Isabella kende de Martelaars, die te Brielle voor het geloof waren omgebracht; zij wist met welken moed zij hadden geleden, met welke standvastigheid zij gestorven waren; zij was bekend met de gelukkige gevolgen, die, na aanroeping der Martelaars, waren verkregen, en betreurde dat de stof dier Heilige Bloedgetuigen zoo smadelijk werd vertreden, zonder in staat te zijn daar iets tegen te vermogen, al behoort haar het geheele land, al behoort haar die door het bloed geheiligde grond als bruidschat. Zij overweegt, onderzoekt, besluit. In September 1615 worden eenige vertrouwden naar den Briel gezonden: ze zijn goed ingelicht, ze weten waar de kuilen zijn gegraven, ze weten waar de Martelaars rusten. Zij graven,

vinden de beenderen, wasschen ze af in den nabij zijnde vijver, die uit dien hoofde den naam *Heilige Put* verkreeg (1), verzamelen wat in der haast kan verzameld worden en spoeden zich met den schat naar Brussel, zetel der landvoogdes Isabella.

Een naauwkeurig onderzoek werd ingesteld. Drie geheele jaren worden er aangewijd: de echtheid blijkt ten volle.

Den 18 October 1618 droeg Matthias Hovius, aartsbisschop van Mechelen, een plegtige Mis op ter eere der Martelaren, hun gebeente werd daarna in processie door Brussel rondgedragen. Eene besmettelijke ziekte woedde te dier tijde in deze stad in rukte een groot getal inwoners uit het leven. De geur van de reliquien der Martelaren, dáár in zegepraal rondgevoerd, scheen de lucht van besmetting gezuiverd hebben: de geesel was in vollen gang, en eensklaps zag men hem in zijn vaart gestuit.

Sedert zijn de paters-Minderbroeders te Brussel de bewaarders geweest van de kostbare

(1) In dien vijver zouden ook door de Watergeuzen de gewijde kloostergoederen zijn geworpen, die zij voor zich van geen waarde achtten; en zou hij om die reden door de geloovigen *de Heilige Put* genoemd zijn.

gebeenten : zij hebben daarvan gedeelten afge-
staan aan verschillende kerken in België, Duitsch-
land en ons vaderland.

In de Zuidelijke Nederlanden hebben de Bloed-
getuigen van Brielle na dien tijd vele vereerders
gevonden, en dit vooral nadat hun door de
Kerk een nieuwe verheerlijking was bereid.
Paus Alexander VII, die ten jare 1655 op den
Stoel van Petrus werd geplaatst, begon een
onderzoek betreffende de te Brielle gemartelden;
zijn opvolger Clemens IX zette dit voort, ook
diens opvolger Clemens X, welke eindelijk, bij
decreet van 24 November 1675, de Martelaars
van Goreum onder het getal der Gelukzaligen
stelde.

Ook in Noordelijke gewesten, ofschoon nog
altijd onder den druk der overheersching, was
den Martelaren inmiddels eenige verheerlijking
bereid. Een andere Joannes van Hoornaar leefde
in zekeren priester, Adriaan Uytenhage geheeten.
Devotie tot de Bloedgetuigen van den 9 Julij
1572 lokt hem ten jare 1652 naar den Briel;
hij draagt er de H. Geheimen op, schaart
op Zon- en Feestdagen de geloovigen van het
eiland Voorne in stilte om zich, en legt den

grond van eene nieuwe parochie. Brielle was tachtig jaar lang van geestelijke hulp verstoken geweest. De Martelaren werden verheerlijkt op de plaats hunner foltering. Der Jansenistische secte gelukte het evenwel, ten jare 1722, de getrouwe geestelijkheid te verdringen; zij hield zich staande tot 1754, toen de Katholieken in hun regt hersteld werden, nadat sinds drie jaren door Joannes Franciscus Romain, later door Jacobus Philippus Heijdendaal, als regtmatige pastoors, in het verborgene de Heilige Geheimen gevierd waren. De Martelaren verheugden zich in die nieuwe zegepraal.

Ten jare 1772 werd het tweehonderd-jarig jubilé der Martelaren in alle kerken van de Minderbroeders in België, met grooten luister gevierd. Ook de Katholieken van Nederland herdachten den offerdood der negentien Bloedgetuigen en hunne verheerlijking, maar in eenvoud, want nog altijd verkeerde de Katholieke Kerk van ons vaderland in druk.

Aan onze eeuw, die de Roomsche Kerk van Nederland in vrijheid ziet, en aan onzen tijd, die het geloof onder de Katholieken meer ziet schitteren naarmate het ongeloof zich onder de

onkatholieken meer uitbreidt, is het voorbehouden de meeste verheerlijking aan de Martelaren te geven.

In de stad waar de negentien zijn verguisd als de verachtelijksten onder het menschedom, waar zij ter dood veroordeeld en wreedaardig vermoord zijn, verrees in het openbaar een Godshuis, en de Martelaren, reeds gekozen tot patroon der parochie, als Voorsprekers bij God voor het tijdelijk en geestelijk heil van priester en geloovigen, worden zonder vrees als zoodanig erkend, geprezen en aangeropen.

Godvruchtige vereerders van de Martelaren komen als pelgrims naar den Briel, zij roepen aldaar in den Godgewijden tempel de voorpraak der Heilige Bloedgetuigen in en bidden versterking af in het geloof aan Christus en zijne Kerk en de standvastige volharding in dat geloof tot het einde des levens. Zij gaan naar het Huis *Ten Rugge*, door Monseigneur van Wijckersloot, die toenmaals in deze gewesten de bisschoppelijke bediening uitoefende, aangekocht en aan de Kerk van Brielle ten geschenke gegeven. Zij knielen in een kamer dier hoeve, tot kapel ingerigt, — en zoo nabij het veld dat bevochtigd is met het bloed der Martelaren, zoo nabij het veld waarvan de aarde vermengd

is met het stof der Bloedgetuigen, zoo nabij het veld waarin, naar men vermoedt, nog een gedeelte van de gebeenten der Gezaligden begraven ligt, verdubbelen zij hunne beden tot eer en verheerlijking van het negentiental, dat hier het leven liet als slagtoffer van de éénig ware godsdienst.

Maar die gezegende plek, die dierbare grond had nog altijd weinig van een Godsakker; het Martelaarsveld was nog altijd aan dezelfde ontteering prijs gegeven. De belangstelling der geloovigen wordt opgewekt, zij groeit aan en is weldra groot genoeg om pogingen te doen aanwenden tot aankoop van dat veld. De onderhandelingen begonnen — zij liepen tot een gelukkig einde — en den 2 December 1865 kwam voor een aanzienlijke geldsom het Martelaarsveld, tot dusverre in bezit van het Protestantsche weeshuis te Brielle, aan de Katholieken, en het werd een geschenk van de Katholieken aan het bisdom van Haarlem.

Inmiddels waren de bedevaarten naar Brielle reeds menigvuldiger geworden. In den namiddag van 8 Julij 1864 trok een kleine processie, bestaande uit zeven mannelijke pelgrims van

Delft naar den Briel om het feest der Martelaren te vieren. De WelEerw. pastoor J. W. van Saagsveldt, een ijverig bevorderaar van de eer der Brielsche Geloofshelden, hoorde hun 's avonds de biecht. Den volgenden morgen werd een plegtige Mis opgedragen, en het zevental naderde tot de Tafel des Heeren. Een groote kaars brandde ter zijde van het altaar ter eere van de Martelaars. Na de Mis werd de reliquie der roemwaardige Bloedgetuigen vereerd. De pelgrims bezochten vervolgens het Martelaarsveld en den Heiligen Put, aan welks water steeds een genezende kracht is toegekend. Na het godvruchtig gebruik van dit water, dat vele jaren onbedorven bewaard is, zijn een groot aantal merkwaardige genezingen gevolgd. Van een zeer geloofwaardig getuige vernamen wij, onder andere, dat een vrouw aan den H. Put, plotseling het spraakvermogen terug heeft gekregen.

De Katholieken van Delft, van welke wij boven melding maakten, hebben door dezen togt den grond gelegd voor eene geregelde jaarlijksche processie naar den Briel, waardoor de vereering der Martelaars van Gorcum in ons Vaderland spoedig een groote uitbreiding heeft gekregen. Ten

jare 1867 togen niet minder dan zes honderd pelgrims naar Brielle om er den 9 Julij te vieren. Negentien groote versierde kaarsen brandden op het altaar, zij droegen de namen der Martelaars in gulden letters. Het Martelaarsveld was overdekt van godvruchtige bedevaartgangers, die er hunne eerbiedige hulde kwamen brengen aan de Heilige Bloedgetuigen.

In 1868 bedroeg het getal pelgrims meer dan achthonderd. In 1869 steeg het twee à drie duizend. In 1870 kwamen tijdens de feestviering, die acht dagen duurde, meer dan zes duizend pelgrims uit alle oorden des lands om te Brielle aan de Martelaars door devotie, innige gebeden en schoone lofgezangen, eerherstel te geven voor den smaad, waaraan die Bloedgetuigen, te Brielle, bij hun leven, bij hun dood en nog zoo lang daarna in hun graf, prijs waren gegeven.

Het Martelaarsfeest is in 1871 te Delft, van waar de eerste geregelde bedevaarten naar het Martelaarsveld begonnen zijn, dat de hoofdzetel is van eene Broederschap (1) ter eere van de

(1) Van deze Broederschap kan als lid worden ingeschreven ieder Katholiek van goed gedrag, tegen een contributie van één gulden per jaar. Iedere maand wor-

Martelaren, met groote plegtigheid gevierd. Het kerkgebouw kon op verre na de toegestroomde feestvierenden niet bevatten. Na de Hoogmis en de feestrede werd de processie gehouden, waaraan een groot getal geestelijken deelnamen. Negentien bruidjes in het wit getooid en met groene kroon op het hoofd, droegen ieder een vaandel met de beeldtenis van een der gevierde Heilige Martelaren.

Heilige Martelaren noemen we hier de negentien Bloedgetuigen; wij noemden ze reeds meer malen zoo, krachtens de godsdienstige overtuiging der geloovigen, dat allen, die voor het geloof sterven, als door het bloed geheilgd, zich eene eereplaats in den Hemel verwerven. *Heilige Martelaren* noemen wij hen thans krachtens de plegtige uitspraak, gedaan op den 29 Junij 1867, door onzen roemwaardigen Paus, den nooit volprezen Pius den negenden. *Heilige Martelaars!* met dezen titel begroet sinds dien

den voor het tijdelijk en geestelijk welzijn der leden drie H. Missen opgedragen. Voor ieder overleden lid worden drie H. Missen gedaan in zijne parochiekerk. Voor de gezamentlijke overledene ingeschrevenen geschiedt telken drie maanden een H. Mis in de Kerk te Brielle. Nog meerdere voordeelen zijn aan het lidmaatschap verbonden, te weten volle en gedeeltelijke aflaten, door Zijne Heiligheid Pius IX in dato 9 Junij 1870 verleend.

tijd de Katholieke Kerk de negentien Geloofshelden, die de Brielle, op den 9 Julij 1572 het leven lieten.

De heiligverklaring der Martelaars van Gorcum deed plegtiger en verrukkelijker feesten vieren dan allen, die we tot dus verre schetsten. Heel het Katholieke Nederland was opgetogen: geen kerk of het altaar was met bloemen versierd; geen kerk of er werden feest-offeranden opgedragen; geen kerk of de roem der Heiligverklaarde Martelaren werd er met geestdrift verkondigd: Priesters en geloovigen wedijverden met elkaâr in het opstellen en aanstemmen van jubelzangen. De vreugde vertoonde zich ook in het openbaar: de wimpels zwaaiden in steden en dorpen, - en zelfs dáár, waar de Heilige Martelaars, gekluisterd als misdadigers, voortgesleurd zijn, langs de straten van den Briel waar ze beschimpt en mishandeld zijn, dáár wapperden in zegepraal de feestvanen, als getuigenis van de verheerlijking, die de Kerk aan hare trouwe dienaars had toebereid, als getuigenis van de ceuwige verheerlijking, die de Martelaren genieten in den Hemel.

En die verheerlijking op aarde en in den Hemel is u ontgaan beklagenswaardige pater Wilhelmus!

Die ongelukkige, ach, wat is hij, na zich van zijne broeders verwijderd te hebben, wat is hij diep gevallen! In welken afgrond van kwaad is hij verzonken!

En hoe korten tijd heeft hij genot gesmaakt van zijn ergerlijken val!

Drie maanden later, en een berucht soldaat der Geuzen wordt veroordeeld tot de galg. Die beruchte is de voormalige pater Wilhelmus. Hij was ontrouw geweest aan zijne belofte, ontrouw aan zijn geloof — hij is thans ook een ontrouw bewaarder van het goed zijns nieuwen meesters — en een schandelijke doodstraf maakt een einde aan zijn treurig leven.

En die verheerlijking op aarde en in den Hemel is ook u ontgaan, kleinmoedige Pastoor van Maasdam!

Acht dagen lang bleef hij gespaard door de hoop te geven op afval. Zijn wijfeling mogt thans niet langer baten: hij wordt weggevoerd naar de plaats waar de Martelaren hun gloriekroon verwierven. Een boom zal hem tot galg zijn. De dood jaagt hem schrik en vrees aan... hij verzaakt zijn geloof, zweert trouw aan de nieuwe leer, eeuwige trouw.... te vergeefs!

hij sterft.... Ach, waarom stierf hij niet den dood der Geloofshelden!

En die heerlijkheid op aarde, de Martelaarskroon in den Hemel is ook u ontgaan, zwakke broeder Henricus!

De jongeling gevoelde al vroeg op nieuw spijt van zijn afval. Een gunstige gelegenheid neemt hij waar, om te ontvlugten. Zijn eerste weg is naar het klooster te 's Hertogenbosch. En daar bragt hij de weinige levensjaren, die hem nog verleend werden, in boetvaardigheid en versterving-door, het innig beweene, dat hij zich niet zoo kloek had ten offer gegeven als de Martelaren, in wier lijden hij zoo lang had gedeeld, van wier zegepralend sterven hij getuige geweest was.

En die verheerlijking op aarde, de Martelaarskroon in den Hemel is ook u ontgaan, Pontus de Heuter!

Hij was reeds met den pastoor van Maasdam in den boomgaard van het voormalige klooster Ten Rugge — om er den dood te ondergaan — maar nu ook wist hij door loosheid te misleiden. Hij bleef gespaard, om als schrijver

dienst te doen bij den priester-beul Omal...
Het is hem later gelukt te ontsnappen.

Aan zich zelven terug gegeven, wijdde hij zich van ganscher harte aan zijne verhevene bediening. Achtereenvolgens arbeidde hij als kanunnik te Deventer, als rector van een zieken gesticht te Brussel, als pastoor te Sint-Truijen. Velerlei geschriften heeft hij gelijktijd opgesteld, die hem als een man van uitgebreide kennis kenmerken. Op die wijze heeft hij zich nog een gunstigen naam verworven. Door den roem der Martelaren van Gorcum in schoone verzen te bezingen, heeft hij zich zelfs een kroon gevlochten. Maar hoeveel grooter zou zijn loon, hoeveel schooner zou zijn kroon geweest zijn, indien hem als Martelaar door de Engelen Gods de kroon van eeuwige heerlijkheid gevlochten ware!

Schitterend blinken de negentien, die den marteldood ondergaan hebben, boven dit viertal uit; schitterend blinken zij uit zelfs boven hem, die getracht heeft, door nuttigen en stichtenden arbeid te doen vergeten, dat hij de Martelkroon heeft geweigerd. Het offer van hun leven was Gode een hoogst aangenaam offer: het is ons bereids gebleken uit de verheerlijking, die hun

ten deel is gevallen , het zal ons ten laatste nog blijken , uit de nieuwe feestviering , die hun bereid wordt.

Den 9 Julij van dit jaar (1872) zal het derde eeuwgetijde van den dood , dat is van de zegpraal den Martelaren plegtstatig gevierd worden.

Op welke wijze dit elders zal geschieden , is ons onbekend , maar dit weten wij , dat er meer luisterrijk dan ooit feest gevierd zal worden op het Martelaarsveld te Brielle. De godsvrucht der geloovigen ziet in dit Calvarië reeds een Tabor of wil men liever een Olijfberg , zij zal van heden af nog meer reden vinden het als zoodanig te aanschouwen. De pelgrims mogten daar in vroegere jaren slechts een oog ten Hemel heffen , in stilte eene verzuchting doen opgaan , ter sluiks de handen vouwen , zij kunnen er dit jaar naar hartelust voldoening geven aan hunne godsvrucht : wij zullen het Martelaarsveld omheind vinden , wij mogen thans op den heiligen grond neerknielen , de heilige aarde kussen , onze tranen met het bloed der Martelaren vermengen ; wij mogen met het hart de handen Hemelwaarts rigten en luide smeeken : *Heilige Leonardus , bid voor ons ! Heilige Nicolaas , bid voor ons ! Heilige Adrianus , bid*

voor ons! Alle Heilige Bloedgetuigen, die hier het leven liet, bidt voor ons! bidt voor ons! opdat wij in de belijdenis des geloofs u mogen na volgen.

Wij mogen daar thans onze lofzangen doen opgaan en met de Kerk jubelen:

»Die Heilige mannen hebben op eene heerlijke wijze hun bloed vergoten. Zij hebben in hun leven Christus lief gehad, en zijn Hem nagevolgd in hun sterven.

En daarom hebben zij zegekroonen behaald.

Eén geest en één geloof bezielde hen.

En daarom hebben zij zegekroonen verworven.»

O wat een zalige verrukking wacht ons dan! Wat zal het een schoon, een treffend feest zijn, als we daar in processie, met de banier der Martelaren voor op, met duizend stemmen te gelijk voor de eerste maal den lof der Heilige Bloedgetuigen zullen uitgalmen op de eigen plaats, waar zij, op dienzelfden dag, drie honderd jaren geleden, na wreede mishandeling, den marteldood stierven.

Ik durf, ik mag de verwachting niet hooger stemmen, maar dit nog ten laatste. Wat zal die hulde een schitterend feest doen vieren in den Hemel! Geen duizenden, geen tienduizend-

tallen zondige stervelingen , maar tallooze scharen van zuivere geesten en gekroonde Zaligen zullen zich verheugen over den lof aan de Martelaren gegeven : ze zullen jubelen ter eere van God , die zich thans zoo innig geloofd, zoo luid geprezen , zoo hartelijk aangeroepen ziet in zijn negentien getrouwe dienaars, zoo lang door velen bespot, door nog meerderen met onverschilligheid bejegend, door slechts weinigen naar waarde geschat. Zeker, zeker, de eer aan de Heilige Martelaren gegeven, is de vereering van God, wien ter verheerlijking zij hebben geleefd, wien ter verheerlijking zij hebben geleden, wien ter verheerlijking zij bloed en leven hebben gegeven en wien ter verheerlijking zij omstraald zijn met den glans van het eeuwig licht en ten Hemel troon verheven. Daar verheugen ze zich in onze hulde, van dáár zien zij met welgevallen ons huldebetoen, van dáár hooren ze onze lof- en eergezangen, onze gebeden, onze smeekingen en ze voeren ze van daar tot voor den troon van God, die schatten van genade, stroomen van zegen toezendt aan de vurige vereerders van zijn trouwe dienaren, de Heilige, de op aarde en in den Hemel verheerlijkte Martelaren van Gorcum.

EEN WOORD TOT SLOT.

Onze schets is geëindigd: Wij hebben negentien Bloedgetuigen van Brielle voor in hun leven, in hun lijden en dood; wij hebben geschetst hoe ze als Verheerlijkten verschenen, als Verheerlijkten tot voor zijn geweest bij God om lijdende vrienden godvruchtige vereerders te hulp te komen; ze als Verheerlijkten de hulde der gelovigen op velerlei wijzen ontvangen hebben.

Bij voorbaat schetsten wij ook, in het de verheerlijking, die de Martelaren wachtte in de derde eeuwfeest van hun zegepralend sterven.

Wat kan ons thans nog op het hart liden?

Wij hebben akelige tooneelen moeten aanschouwen: de Martelaren zijn voorgesteld als gegeven aan lage spotzucht, wreede onbescheidenheid, dolle woede, barbaarsche miskenning, koelbloedigen moord. Wekte dit niet den afkeer met hen op, voor de snoodaards, o

T SLOT.

d: Wij hebben de
Brielle voorgesteld
en dood; wij heb-
Verheerlijkten zijn
ten tot voorspraak
dende vrienden en
hulp te komen, hoe
de der geloovigen
hebben.

ook, in het einde,
telaren wacht op het
gepralend sterven.
op het hart liggen?
elen moeten schet-
voorgesteld als prijs
at, wreede balda-
baarsche mishande-
Wekte dit medelij-
snoodaards, die de

gruwelen bedreven, bleef niets dan veracht
Wij noemden die boozen met een naam, die
versleten en vergeten was — en zie, hij
middels op nieuw als leus gebruikt. Voor
die u met dien leusnaam betitelt en dit be-
leest, voor u de verklaring dat wij geen
wantschap willen veronderstellen tusschen
uwe naamgenooten van de zestiende eeuw
moordenaren der Gorcumsche Martelaren. N
aan u geen verwijt, zelfs niet al zoudt g
zelve de naneven van die onmenschen w
noemen; aan u geen verwijt, omdat ge
schuld kunt hebben aan het misdrijf. Aanva
die gemoedelijke verklaring, met de betuig
dat zij opregt is.

En aan u, die u door dit werkje voelt
gewekt den negentien Bloedgetuigen van Bri
het zij den 9 Julij, op het Martelaarsveld,
zij daarna, uwe godvruchtige hulde te be
nen, aan u de bede den Martelaren vu
smeekingen toe te zenden ten einde door hu
voorspraak te verwerven, ik zeg niet u
standvastigheid in het geloof, die zult ge zo
niet nalaten van hen af te vragen, maar
door hunne voorspraak de uitbreiding
den bloei der godsdienst in ons vaderland

EEN WOORD TOT SLOT.

Onze schets is geëindigd: Wij hebben de negentien Bloedgetuigen van Brielle voorgesteld in hun leven, in hun lijden en dood; wij hebben geschetst hoe ze als Verheerlijkten zijn verschenen, als Verheerlijkten tot voorspraak zijn geweest bij God om lijdende vrienden en godvruchtige vereerders te hulp te komen, hoe ze als Verheerlijkten de hulde der geloovigen op velerlei wijzen ontvangen hebben.

Bij voorbaat schetsten wij ook, in het einde, de verheerlijking, die de Martelaren wacht op het derde eeuwfeest van hun zegepralend sterven.

Wat kan ons thans nog op het hart liggen?

Wij hebben akelige tooneelen moeten schetsen: de Martelaren zijn voorgesteld als prijs gegeven aan lage spotzucht, wreede baldadigheid, dollen woede, barbaarsche mishandeling, koelbloedigen moord. Wekte dit medelijden met hen op, voor de snoodaards, die de

gruwelen bedreven, bleef niets dan verachting. Wij noemden die boozen met een naam, die reeds versleten en vergeten was — en zie, hij is inmiddels op nieuw als leus gebruikt. Voor u, die u met dien leusnaam betitelt en dit boekje leest, voor u de verklaring dat wij geen verwantschap willen veronderstellen tusschen u en uwe naamgenooten van de zestiende eeuw, de moordenaren der Gorcumsche Martelaren. Neen, aan u geen verwijt, zelfs niet al zoudt gij u zelve de naneven van die onmenschen willen noemen; aan u geen verwijt, omdat ge geen schuld kunt hebben aan het misdrijf. Aanvaardt die gemoedelijke verklaring, met de betuiging, dat zij opregt is.

En aan u, die u door dit werkje voelt opgewekt den negentien Bloedgetuigen van Brielle, het zij den 9 Julij, op het Martelaarsveld, het zij daarna, uwe godvruchtige hulde te betoonen, aan u de bede den Martelaren vurige smeekingen toe te zenden ten einde door hunne voorspraak te verwerven, ik zeg niet uwe standvastigheid in het geloof, die zult ge zeker niet nalaten van hen af te vragen, maar om door hunne voorspraak de uitbreiding en den bloei der godsdienst in ons vaderland te

verkrijgen. Het bloed der Martelaren was te alle tijden zaad voor Christus' Kerk: de verdiensten der Geloofshelden werkten steeds wonderen van bekeering uit; maar de vurige beden der geloovigen bewogen daarenboven de Geheiligden ijverige voorsprekers te zijn. God weet, hoevelen in ons vaderland reeds aan de verdiensten der Brielsche Bloedgetuigen hunne bekeering te danken hebben; werken wij thans met alle kracht door de verheerlijking der Martelaren mede aan de bekeering van de dolenden, en het bloed onzer Martelaren zal een vruchtbaar zaad zijn voor de Kerk van Christus in Nederland: bekeering op bekeering zal volgen en de tijd nadert, dat alle Nederlanders één zijn in het geloof, één in Godsdienst, en dat zij te zamen jubelen:

*Lof en eer aan U, roemwaardige Heilige
Martelaren van Gorcum!*

INHOUD.

Het Leven der Martelaren.

<i>Een woord vooraf</i>	5
Leonardus van Vecchel.	15
Nicolaas van Poppel	51
Nicolaas Pieck	57
Hieronymus van Weert.	46
Theodoricus van Emden.	49
Nicasius van Heeze	50
Wilhadus van Denemarken	52
Godefridus van Mervel.	55
Antonius van Weert	54
Antonius van Hoornaar.	54
Franciscus de Roy.	55
Petrus van Assche.	55
Cornelius van Wijk	56
Godefridus van Duynen.	56
Joannes van Oisterwijk.	60
Joannes, pastoor van Hoornaar	60
<i>Een woord tusschen beide.</i>	61
Andreas Wouters.	68
Adrianus van Hilvarenbeek	68
Jacobus Lacops	69

De Dood der Martelaars.

Teregtstelling voor Lumey	71
Belijdenis des geloofs	75
Veroordeeling	80
Voltrekking van het vonnis	82
Schennis aan de lijken gepleegd	89
Het begraven der lijken.	90
De grafplaats.	91

De verheerlijking der Martelaars.

Twee verschijningen	95
Genezingen, gevolgd na het aanroepen der Martelaars.	94
Opdelving en ontvoering van de gebeenten der Martelaren	99
Plegtige vereering van de reliquien te Brussel.	101
Zaligverklaring der Martelaars	102
Begin van de verheerlijking der Martelaren te Brielle.	102
Het huis Ten Rugge	104
Het Martelaarsveld	105
Oorsprong van de Brielsche processie en van de Broederschap ter eere der Martelaren	105
Viering van het jaarfeest der Martelaren in de laat- ste jaren.	106
Heiligverklaring der Martelaren en feesten bij die gelegenheid gevierd.	108
Viering van het derde eeuwfeest der Martelaren 9 Julij 1872.	115
<i>Een woord, tot slot</i>	116

1
5
2
0
1
5
4
0
2
2
5
1

